

SELETUSKIRI

Eesti seisukohad Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi ettepaneku kohta, milles käsitletakse energiatõhusust

Sissejuhatus

2019. aasta detsembris esitas Euroopa Komisjon (edaspidi komisjon) teatise Euroopa roheline kokkulepe¹, milles on määratletud Euroopa Liidu (edaspidi EL) eesmärk saavutada ressursitõhusa ja konkurentsivõimelise majandusega Euroopa ühiskond, kus aastaks 2050 on saavutatud kliimanetraalsus ja ressursside jätkusuutlik kasutus ning tagatud piisav majanduskasv. Euroopa kliimamäärusega² sätestati siduvas õigusaktis ELi võetud kohustus saavutada kliimanetraalsus ja vahe-eesmärk vähendada 2030. aastaks kasvuhoonegaaside (edaspidi KHG) netoheidet vähemalt 55% võrra võrreldes 1990. aasta tasemega. Selle vahe-eesmärgi saavutamiseks vaatas komisjon läbi olemasolevad ELi kliima-, energia-, maakasutus-, transpordi- ja maksupoliitika instrumendid ning võttis 2021. aasta juulis vastu nende muutmissettepanekute paketi „Eesmärk 55“ (*Fit for 55*). Energia tootmine ja kasutamine tekitab 75% ELi KHG heitkogustest. Nii hoonete, tööstus-, transpordi- kui ka muudes sektorites on üheks peamiseks majanduse süsinikuheidet vähendavaks meetmeks energiasääst, mis saavutatakse energiatõhususe meetmetega. Seetõttu on komisjon läbi vaadanud energiatõhususe direktiivi, et tugevdada energiatõhususe meetmeid ja kirjutada energiatõhususe esikohale seadmise põhimõte ELi seadustesse.

Energiatõhususe direktiiv³ võeti vastu 2012. aastal, et edendada ELis energiatõhusust, kasutada konkreetsete meetmetega ära olemasolevad energiasäästuvõimalused ning kõrvaldada tõkked ja turutõrked, mis takistavad energia tõhusat tarnimist ja kasutamist eri sektorites, et saavutada ELi 2020. aasta energiatõhususe põhieesmärgid. Energiatõhususe direktiivi esimene, piiratud läbivaatamine⁴ toimus 2018. aastal paketi „Puhas energia kõikidele eurooplastele“ raames. Selle läbivaatamise käigus kehtestati ELi 2030. aasta energiatõhususe põhieesmärgiks vähemalt 32,5%. Kehtivas energiatõhususe direktiivis on ka ette nähtud, et liikmesriigid peavad kehtestama soovituslikud riiklikud eesmärgid ja panused, et see põhieesmärk saavutada ning igal aastal aru andma edusammudest nende soovituslike riiklike energiatõhususe eesmärkide saavutamisel. Samuti sätestab direktiiv nõude, et liikmesriigid peavad renoveerima aastas 3% oma keskvalitsuse hoonetest (ministeeriumid ja riigiasutused) vähemalt hoonete energiatõhususe miinimumnõuetele vastavaks ja kohustuse keskvalitsustele osta energiatõhusaid tooteid, hooneid ja sõidukeid. Direktiiv kohustab ka liikmesriike saavutama igal aastal uus energiasääst, kehtestades energiatõhususkohustuste süsteemi või muud poliitikameetmed. Liikmesriigid olid kohustatud muudetud direktiivi üle võtma 2020. a oktoobriks. Eesti võttis direktiivi suures osas üle 2020. aastal, viimased sätted 2021. aasta esimeses kvartalis.

Direktiivi muudatusettepanekuga kehtestatakse kõrgem siduv ELi energiatõhususe eesmärk, mille kohaselt peavad liikmesriigid ühiselt tagama, et 2030. aastaks vähendatakse energiatarbimist vähemalt 9% võrra võrreldes 2020. aasta referentsstsenaariumiga. See 9%

¹ Euroopa roheline kokkulepe COM(2019) 640

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1119, 30. juuni 2021, millega kehtestatakse kliimanetraalsuse saavutamise raamistik ning muudetakse määruseid (EÜ) nr 401/2009 ja (EL) 2018/1999

³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/27/EL, 25. oktoober 2012, milles käsitletakse energiatõhusust, muudetakse direktiive 2009/125/EÜ ja 2010/30/EL ning tunnistatakse kehtetuks direktiivid 2004/8/EÜ ja 2006/32/EÜ

⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/2002, 11. detsember 2018, millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL, milles käsitletakse energiatõhusust

eesmärk on samaväärne 36%-ga lõppenergia tarbimises⁵ ja 39%-ga primaarenergia tarbimises⁶ võrdluses kehtiva eesmärgiga. Liikmesriigid annavad oma panuse ELi üldeesmärgi saavutamisse soovituslike siseriiklike panustega vastavalt võrdlusalustele, mis ühendavad iga riigi olukorda kajastavaid objektiivseid kriteeriume. Need kriteeriumid hõlmavad energiamahukust, SKPd elaniku kohta ja energiasäästu potentsiaali, et täiendada energiatarbimise vähendamise fikseeritud määrasid. EL energiatõhususe eesmärgi saavutamisel võetakse arvesse energiatõhususe suurenemist kogu majanduses, sealhulgas seda suurenemist, mis saavutatakse tänu taastuvate energiaallikate kiiremale kasutuselevõtule, rangematele CO₂ heite normidele autode jaoks ja heitkogustega kauplemise süsteemi kohaldamisele uutes sektorites.

Energiatõhususe keskset rolli 2050. aastaks kliimanetraalsuse saavutamisel toetab energiatõhususe esikohale seadmise põhimõte. Direktiivi ettepaneku kohaselt tuleb tagada energiatõhususe lahendustega arvestamine energiasüsteemides ja energiaga mitte seotud sektorites, planeerimis-, poliitika- ja oluliste investeerimisotsuste langetamisel. Lisaks sellele peaaegu kahekordistatakse ettepanekus iga-aastast energiasäästukohustust, mida kõik liikmesriigid peavad eraldi täitma lisaks ELi õigusaktide rakendamisega saavutatavale säästule. Ettepaneku kohaselt peaksid liikmesriigid saavutama ajavahemikus 2024–2030 igal aastal lõppenergia tarbimises täiendava säästu vähemalt 1,5% praeguse 0,8% asemel. Komisjoni hinnangul on see direktiivi peamine vahend, mis aitab kaasa aktiivsele energiasäästule lõpptarbimise sektorites, nagu hooned, tööstus ja transport, ning aitab seega kaasa ELi üldise eesmärgi saavutamisele.

Ettepanekus rõhutatakse ka avaliku sektori olulist rolli energiatõhususe edendamisel, millest tulenevalt on kogu avalikule sektorile määratud eraldiseisvad energiatõhususe eesmärgid. Ettepaneku kohaselt peavad liikmesriigid igal aastal renoveerima vähemalt 3% kõigi tasandite avaliku sektori asutuste omanduses olevate hoonete üldpõrandapinnast. Avaliku sektori asutused peavad ka toodete, teenuste, hoonete ja tööde riigihangetes süstemaatiliselt arvesse võtma energiatõhususe nõudeid. Lisaks kehtestatakse avalikule sektorile kohustus vähendada energiatarbimist 1,7% võrra igal aastal. Avaliku sektori asutused peaksid ka edendama energiatõhususe lepingute kasutamist, eelkõige suurte (üle 1000 m²) mitteeluhoonete puhul, mis tuleb renoveerida.

Direktiivi muutmisega adresseeritakse ka energiatõhususe edendamist tarbijate, koduomanike ja üürnike jaoks. Iga liikmesriik peab tagama, et kindel osa energiasäästust on suunatud haavatavatele tarbijatele, kütteostuvõimetutele inimestele ja sotsiaaleluruumides elavatele inimestele. Praegu puuduvad enamikul juhtudel, kui hoone vajab renoveerimist, eeskirjad kulude ja tulude õiglaseks ja mõistlikuks jagamiseks kinnisvaraomanike ja üürnike vahel. Ettepanekuga tugevdatakse liikmesriikide kohustust kõrvaldada huvide lahknemisenähtused tuntud takistused omanike, kes tavaliselt peavad maksma energiatõhususe meetmete eest, ja üürnike vahel, kes võivad neist otseselt kasu saada. Ettepanekus nõutakse ka, et ELi liikmesriigid kehtestaksid tarbijakaitse ja teadlikkuse suurendamise meetmed ning toetaksid mitmepoolset dialoogi omanike ja üürnike organisatsioonide, tarbijaorganisatsioonide,

⁵ Lõppenergia tarbimine on riigis kohapeal tööstus-, transpordi-, teenuste-, põllumajandussektorile ja kodumajapidamistele tarnitud energia, kuhu ei kuulu energia muundamise sektorile ja energiatööstusele endale tarnitud energia. Lihtsustatult saab öelda, et energia lõpptarbimise hulka kuulub see energia (elekter, soojus, kütused), mille Eesti elanikud ja ettevõtjad riigisiselt ära tarbivad.

⁶ Primaarenergia tarbimise maht näitab seda kui palju riigis energiat tarbitakse ehk riigi brutosisetarbimist. Seda nii kodudes ja ettevõtetes kui ka energia tootmisel ja jaotamisel. Sellest tarbimisest lahutatakse maha energia (nt elektri) eksport. Eksporditud energia tootmiseks kulunud energia jääb meie bilanssi. Primaarenergia tarbimise hulka kuuluvad näiteks kaod, elektritööstuse omatarve ja toodetud energia eksport. Primaarenergia tarbimise hulka ei kuulu näiteks põlevkivist kummikute valmistamine, aga seevastu põlevkiviõli tootmine kuulub, kuna toodetakse kütust. Lihtsustatult saab öelda, et primaarenergia hulka kuulub kogu riigis tarbitud ja toodetud energia (elekter, soojus, kütused) sh energia lõpptarbimine.

taastuenergiakogukondade, kodanike energiakogukondade ning kohalike ja piirkondlike omavalitsuste vahel. Dialoogi tulemuseks peaksid olema kõigile vastuvõetavate meetmete ettepanekud ning vajalikud stiimulid ja suunised. Teadmiste vähesus energiatõhususe parandamise võimaliku kasu kohta on oluline investeerimistakistus. Seetõttu tehakse ettepanekus liikmesriikidele ülesandeks luua ühtsed kontaktpunktid, kust tarbijad saaksid abi ja teavet selle kohta, miks ja kuidas energiat säästa.

Eesti riiklik kliima- ja energiakava seab 2030. aasta Eesti soovituslikuks eesmärgiks hoida energia lõpptarbimine tasemel 32 kuni 33 TWh/a ja vähendada primaarenergia tarbimist kuni 14% võrreldes viimaste aastate tipuga, ehk jõuda 2030. aastaks primaarenergia tarbimisega tasemele 60 TWh/a. Energiatarbimise kasvu peatamiseks tuleb senisest enam teha, sest kuigi põlevkivi kasutus on oluliselt vähenenud (2019. a vähenes see veerandi võrra võrreldes 2018. a), siis kasvanud on puitkütuste siseriiklik kasutus ning ka transpordikütuste kasutus on pigem kasvu- kui kahanemistrendis. Aastaks 2030 peame kahekordistama rekonstrueeritava korterelamute pinna ja kolmandiku võrra suurendama keskvalitsuse hoonete rekonstrueeritud pinda. Viimase viie aasta jooksul on keskvalitsuse hooneid rekonstrueeritud 0,5 mln m² ulatuses ja vaja on rekonstrueerida veel 0,88 mln m² keskvalitsuse hoonete pindu, sh aastaks 2030 eesmärgi 3%/a täitmiseks peab rekonstrueeritud saama 0,72 mln m².⁷

Energiatõhususe direktiivi muutmise eelnõu põhineb Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklil 194(2), mis on energiavaldkonna meetmete õiguslik alus. Kavandatud meetmete eesmärk on parandada energiatõhusust kõigis sektorites ja kogu energiaahela ulatuses ning seega taotleda üht artiklis 194 loetletud eesmärki, nimelt edendada energiatõhusust ja energiasäästu kooskõlas artikliga 194(1)(c). Õigusakti vastuvõtmiseks on nõukogus vaja kvalifitseeritud häälteenamust. Subsidiaarsustähtaeg on 8. november 2021. a. Määruse eelnõu menetlemine toimub EL nõukogu energia töörühmas, kus artiklipõhiste aruteludega alustati 9. septembril 2021. EL nõukogu 2021. a teise poolaasta eesistuja Sloveenia on seadnud eesmärgiks 2. detsembri energeetikaministrite nõukogul esitleda direktiivi eelnõu eduaruannet.

Seletuskirja koostasid Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi energeetikaosakonna ekspert Tauno Hilimon (tauno.hilimon@mkm.ee), energiaturgude valdkonnajuht Rein Vaks (rein.vaks@mkm.ee) ning EL ja rahvusvahelise koostöö osakonna nõunikud Kadi Avingo (kadi.avingo@mkm.ee) ja Yana Laurand (yana.laurand@mkm.ee). Valdkonna eest vastutab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi energeetika ja maavarade asekancler Timo Tatar (timo.tatar@mkm.ee).

Sisu ja võrdlev analüüs

Järgnevalt on välja toodud ettepaneku peamised sätted, millega kehtivat energiatõhususe direktiivi oluliselt muudetakse või sellesse uusi elemente lisatakse. Peatükis I (artiklid 1-4) on esitatud eelnõu üldsätted, sh direktiivi reguleerimisala ja energiatõhususeesmärgid. Artiklitega 1 ja 4 sätestatakse ELi kõrgem siduv energiatõhususeesmärk lõpp- ja primaarenergia tarbimise valdkonnas, samuti soovituslikud riiklikud energiatõhususeesmärgid ning valem, mida liikmesriigid saavad kasutada oma panuse arvutamiseks. ELi üleste eesmärkide seadmisel lähtutakse lõpp- ja primaarenergia tarbimise tasemest, mis tuleb 2030. aastaks saavutada, ning eesmärgi taseme väljendamiseks võrreldakse neid tarbimistasemeid 2020. aasta võrdlusstsenaariumi prognoosidega 2030. aastaks. Sellisel viisil väljendatud eesmärkide tase kajastab täiendavaid jõupingutusi võrreldes nendega, mis on tehtud või riiklikes energia- ja kliimakavades esitatud. Liikmesriikide panused on soovituslikud, kuid siiski pakutakse välja võrdlusalused ja uued puudujääkide kõrvaldamise mehhanismid, mis täiendavad energialiidu

⁷ Eesti energiamaajandus aastal 2020, https://www.mkm.ee/sites/default/files/eesti_energiamaajandus_2020.pdf

juhtimismääruses⁸ kavandatud mehhanisme. Direktiivi ettepaneku uue artikliga 3 lisatakse uus säte, mis käsitleb energiatõhususe esikohale seadmise põhimõtet. See hõlmab kohustust kaaluda energiatõhususe lahendusi poliitilistes ja investeerimisotsustes, mis tehakse energiasüsteemides ja muudes sektorites peale energiasektori, sealhulgas sotsiaaleluruumide valdkonnas.

Peatükk II (artiklid 5-7) käsitleb avaliku sektori eeskju. Artikliga 5 kehtestatakse avalikule sektorile kohustus vähendada avalike teenuste ja avalik-õiguslike asutuste rajatiste puhul oma energiatarbimist. Artikliga 6 laiendatakse renoveerimiskohustuse kohaldamisala kõigile avaliku sektori asutustele kõigil haldustasanditel ja kõigis avaliku sektori asutuste tegevusvaldkondades, sealhulgas tervishoius, hariduses ja riiklikus elamumajanduses, kui hooned kuuluvad avaliku sektori asutustele. Eesmärgiks on renoveerimine, mis vastab energiasäästuhoonete (NZEB) standardile ning renoveerimismääraks jääb vähemalt 3%. Artikliga jäetakse välja alternatiivid, mis võimaldasid liikmesriikidel saavutada samasugust energiasäästu muude meetmetega kui renoveerimine. Selliseid meetmeid võidakse jätkuvalt arvesse võtta artiklis 8 sätestatud energiasäästukohustuste puhul ja need aitavad kaasa selles artiklis sätestatud kohustuse täitmisele. Artikliga 7 tugevdatakse riigihankeid käsitlevaid sätteid, laiendades kohustust võtta kõigil avaliku halduse tasanditel arvesse energiatõhususe nõudeid ning kaotades kulutõhususe ning tehnilise ja majandusliku teostatavusega seotud tingimused. Muudatuse kohaselt võivad liikmesriigid nõuda, et avaliku sektori asutused võtaksid riigihangete puhul asjakohasel juhul arvesse ringmajanduse aspekte ja keskkonnahoidlike riigihangete kriteeriume. Liikmesriigid peavad ka avaliku sektori asutusi toetama, nähes ette suunised ja metoodika olulusringi kulude hindamiseks, luues pädevuskeskused ning julgustades kasutama koond- ja digitaalseid hankemenetlusi. Artikkel 7 sisaldab ka sätet, mille kohaselt võivad avaliku sektori hankijad nõuda, et pakkumuses avalikustataks uute hoonete globaalse soojendamise potentsiaal (arvuline näitaja kg CO₂ ekvivalenti/m² (kasuliku sisepõrandapinna kohta) iga olulusringi etapi kohta, mis on arvatud 50-aastase võrdlusuuringuperioodi ühe aasta keskmisena), eelkõige uute hoonete puhul, mis on suuremad kui 2000 m².

Peatükis III (artiklid 8-19) on välja toodud energiakasutuse tõhususe sätteid. Artikli 8 muudatustega suurendatakse iga-aastast energiasäästukohustust 1,5 %ni kõikide liikmesriikide puhul ning lisatakse konkreetsed nõuded energiaostuvõimetuse leevendamiseks. Vastavalt artiklile 8 peavad liikmesriigid tagama, et riiklikud poliitikameetmed ei avalda haavatavatele tarbijatele ja lõpptarbijatele, energiaostuvõimetutele inimestele ja vajaduse korral sotsiaaleluruumides elavatele inimestele kahjulikku mõju ning et need poliitikameetmed leevendavad ja vähendavad tulemuslikult energiaostuvõimetust. Artiklis 8 nõutakse, et liikmesriigid saavutaksid osa kogu nõutavast lõpptarbimise energiasäästust haavatavate tarbijate ja lõpptarbijate, energiaostuvõimetute inimeste ning vajaduse korral sotsiaaleluruumides elavate inimeste puhul. Artikliga 8 kehtestatakse ka puudujääkide kõrvaldamise mehhanism seoses nõutava energiasäästuga, mis tuleb saavutada konkreetset kohustusperioodil. Energiasäästukohustus ei näe alates 1. jaanuarist 2024 ette paindlikkusmeetmete kohaldamist nõutava energiasäästu alternatiivseks arvutamiseks (artikli 8 lõiked 6–9).

Energiatõhususkohustuste süsteeme käsitleva artikli 9 muudatus hõlmab põhivõrguettevõtjaid kui võimalikke kohustatud isikuid ning võimaldab liikmesriikidel nõuda kohustatud isikutelt teatava energiasäästu saavutamist haavatavate tarbijate ja lõpptarbijate, energiaostuvõimetute

⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2018/1999, 11. detsember 2018, milles käsitletakse energialiidu ja kliimameetmete juhtimist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusi (EÜ) nr 663/2009 ja (EÜ) nr 715/2009, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 94/22/EÜ, 98/70/EÜ, 2009/31/EÜ, 2009/73/EÜ, 2010/31/EL, 2012/27/EL ja 2013/30/EL ning nõukogu direktiive 2009/119/EÜ ja (EL) 2015/652 ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 525/2013

inimeste ja vajaduse korral sotsiaaleluruumides elavate inimeste seas. Direktiivi ettepaneku V lisas jäetakse fossiilkütuste otsese põletamise tehnoloogia kasutamisega seotud poliitikameetmetest välja energiasäästuga seotud vastutus ning selgitatakse, et energiasäästukohustuse täitmisel ei saa võtta arvesse energiakasutuse vähendamist ELi heitkogustega kauplemise süsteemi (edaspidi HKS) direktiivi kohaste meetmete abil, ja tugevdatakse täiendavuse nõuet seoses maksumeetmetega. Artikli 11 muudatusega viiakse energiaauditite ja energijuhtimissüsteemide kriteerium ettevõtete liigilt energiatarbimise tasandile ning nõutakse auditisoovituste kinnitamist ettevõtte juhtkonna poolt. Sellega nõutakse energijuhtimissüsteemi olemasolu ka suurimatelt energiat tarbivatelt ettevõtetelt, kes suudavad tõenäoliselt tulemuslikumalt tagada, et tehakse rohkem kulutõhusaid investeeringuid energia säästmiseks, samas kui ettevõtte üldine kulukoormus on tõenäoliselt väiksem. Samuti kehtestatakse selle artikliga andmekeskuste energiatõhususe seire kohustus, eesmärgiga kehtestada hiljem andmekeskuste kestlikkuse näitajad.

Peatükk IV (artiklid 21-22) käsitleb tarbijate teavitamist ja nende mõjuvõimu suurendamist. Ettepanekuga tugevdatakse artiklis 20 tarbijate kaitset, kehtestades kaugkütte ja -jahutuse ning sooja tarbeveega seotud põhilised lepingulised õigused kooskõlas õigustega, mis on elektri puhul kehtestatud elektri siseturu direktiiviga⁹. Artiklis 21 tugevdatakse kohustusi tarbijate ees, eelkõige teabe kättesaadavust ja esitamist, teadlikkuse suurendamise meetmeid ning pakutavat tehnilist ja finantsnõustamist või -abi. Loodavad ühtsed kontaktpunktid ja vaidluste kohtuvälise lahendamise mehhanismid peaksid aitama märkimisväärselt suurendada klientide ja lõppkasutajate mõjuvõimu. Samuti sisaldab see artikkel kohustust teha kindlaks ja kõrvaldada tõkked, mis on olulised üürnike ja omanike või omanike endi lahknevate huvide puhul. Artiklis 22 osutatakse haavatavate tarbijate mõistele, mille liikmesriigid peaksid kehtestama vastavalt elektri siseturu direktiivi artiklitele 28 ja 29 ning maagaasi siseturu direktiivi¹⁰ artikli 3 lõikele 3. Artiklis 22 nõutakse, et liikmesriigid võtaksid selle mõiste kehtestamisel arvesse ka lõpptarbijaid, kes ei ole sõlminud energiatarbijatega otsest ega individuaalset lepingut. Samuti kehtestatakse artikliga 22 liikmesriikidele kohustus rakendada energiatõhususe parandamise meetmeid eeskätt haavatavate tarbijate, energiaostuvõimetute inimeste ja vajaduse korral sotsiaaleluruumides elavate inimeste seas, et leevendada energiaostuvõimetust. Liikmesriigid peavad rakendama energiatõhususe parandamise meetmeid, et leevendada muude poliitikavaldkondade ja meetmete, näiteks käesoleva direktiivi artikli 9 kohaselt rakendatavate maksumeetmete või ELi HKS-i kohaldamise jaotuslikku mõju, ning soodustama rahastamisvõimaluste ja finantsvahendite kasutuselevõttu. Artikliga 22 tugevdatakse ka ekspertide võrgustike rolli.

Peatüki V (artiklid 23-25) artiklites 23 ning 24 on sätestatud kütte- ja jahutussüsteemide põhjaliku hindamise rangem kavandamine ja järelmeetmed, sealhulgas edendamine kohalikul ja piirkondlikul tasandil. Nende artiklitega kehtestatakse tõhusate kaugkütte- ja kaugjahutussüsteemide miinimumnõuded, laiemad kulude-tulude nõuded ja heitsoojuse taaskasutamise kohustused. Tõhusa kaugkütte miinimumnõudeid karmistatakse järk-järgult, et tagada 2050. aastaks CO² heite vaba soojus- ja jahutusenergia tarnimine tõhusates kaugkütte- ja kaugjahutussüsteemides. Tõhusa koostootmise nõudeid täiendatakse koostootmisel tekkiva otsese CO₂ heite kriteeriumiga, kui koostootmine ei põhine taastuvatel energiaallikatel või jäätmetel. Artiklis 25 selgitatakse ja suurendatakse riikide reguleerivate asutuste rolli energiatõhususe esikohale seadmise põhimõtte rakendamisel energiavõrkude kavandamise ja käitamise käigus. Samuti kasutatakse edusammude jälgimiseks Euroopa elektri põhivõrguettevõtjate võrgustiku, Euroopa maagaasi ülekandesüsteemi haldurite võrgustiku ja

⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/944, 5. juuni 2019, elektrienergia siseturu ühiste normide kohta ja millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL

¹⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/73/EÜ, 13. juuli 2009, mis käsitleb maagaasi siseturu ühiseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2003/55/EÜ

ELi jaotusvõrguettevõtjate üksuse teadmisi. Võrguettevõtjate ja süsteemihaldurite arvukuse tõttu tuleks eelistada kaudset lähenemisviisi.

Peatükis VI (artiklid 26-29) artiklis 26 selgitatakse ja tugevdatakse sätteid, mis käsitlevad erinevate energiateenuse osutajate, energiaaudiitorite, energijuhtide ja paigaldajate kvalifikatsiooni-, akrediteerimis- ja sertifitseerimissüsteemide kättesaadavust. Uute sätete kohaselt peavad liikmesriigid hindama kavasid iga nelja aasta järel alates 2024. aasta detsembrist. Artikli 27 muudatusega kehtestatakse täiendavad nõuded, et suurendada energiatõhususe lepingute kasutuselevõttu. Artikliga 28 kehtestatakse liikmesriikidele kohustus esitada aruanne energiatõhususe investeeringute kohta, sealhulgas sõlmitud energiatõhususe lepingute kohta (energialiidu juhtimismääruse raames). Liikmesriigid peavad looma riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil projektide arendamise abimehhanismid, et edendada investeeringuid energiatõhususse ja aidata saavutada kõrgemaid energiatõhususeesmärke.

Vastavus subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtetele

Energiatõhususe direktiiviga reguleeritav valdkond kuulub Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 194 kohaselt ELi ja liikmesriikide jagatud pädevusse. Energiatõhususe direktiivi muutmisettepanekuga kavandatud meetmete eesmärk on parandada energiatõhusust kõigis sektorites ja kogu energiaahela ulatuses ehk taotleda üht artiklis 194 loetletud eesmärki, nimelt edendada energiatõhusust ja energiasäästu kooskõlas artikliga 194(1)(c). Meetmete koordineerimine EL tasandil parandab energiajulgeolekut ning toob kasu keskkonnale ja kliimale. Energiasäästu puudujääke põhjustavad probleemid on kogu ELis sarnased ja esinevad kõikjal, seetõttu on ELi tasandi meetmed subsidiaarsuse alusel põhjendatud kooskõlas ELi toimimise lepingu artikliga 191. ELi tasandi meetmeid on vaja selleks, et tagada liikmesriikide panus ELi tasandi siduva energiatõhususeesmärgi saavutamisse ning kindlustamaks, et see eesmärk saavutatakse kollektiivselt ja kulutõhusalt. Asjaolu, et energiatõhususeesmärk ei ole riiklikul tasandil siduv, on kooskõlas subsidiaarsuse põhimõttega. Kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega ei lähe direktiivi kavandatud muudatused üldiselt kaugemale sellest, mis on vajalik kõrgema energiatõhususeesmärgi saavutamiseks, pidades silmas 2030. aastaks seatud kõrgemaid ELi energia- ja kliimaesmärke. Energiatõhususeesmärkide puhul on muudatused proportsionaalsed kokkulepitud ELi eesmärgiga vähendada KHG heidet vähemalt 55% aastaks 2030.

Esialgse mõjude analüüsi kokkuvõte

Mõju majandusele

Energiatõhususe direktiivi mõju majandusele on üldiselt positiivne, kuid negatiivse mõjuna võib täheldada halduskoormuse kasvu ettevõtetele. Väiksem energiatarbimine ja energiahindade langus tänu kõrgemale energiatõhususe tasemele aitab vähendada energiaga seotud kulusid ja energia hinda.

Energiatõhususe meetmeid saab pidada vahenditeks, mis, lisaks kestliku energiavarustuse saavutamisele, kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamisele, varustuskindluse suurendamisele ja impordiarvete kärpimisele, aitavad edendada Eesti konkurentsivõimet. Eestis investeerivad ettevõtted energiatõhususse Euroopa keskmisega võrreldes vähem. Ainult üks hoone viiest, mis on Eestis ettevõtete kasutuses, vastab energiatõhususe kriteeriumitele. Euroopa Liidu näitaja selles valdkonnas on kaks viiest, mis on juba kõrgem. Euroopa Kontrollkoja raporti järelduste kohaselt tehakse energiatõhususe investeeringuid ennekõike

ettevõtete poolt, mille energiakulud on suuremad või mis on läbi viinud energiaauditi. Ettepanek aitaks seda olukorda parandada.

Eesti kohta nähakse energiatõhususe suurendamise potentsiaali eriti puidu-, paberi- ja toiduainesektoris, kaevandamises ja ehitusmaterjalide sektoris. Kuigi eeltoodud majandussektorite energiatõhususe suurendamine nõuab võrdlemisi tähtsaid energiatõhususe investeeringuid, eriti hoonete renoveerimise, transporditaristu parandamise ja tööstuste tootmisprotsesside tõhustamiseks, tekib sektorites pikemas perspektiivis lisandväärtus. Tööstuse ja ettevõtluse seisukohast peaks energiatõhususe suurendamine ning sellest tulenev väiksem energiakulu aitama kohalikel ettevõtetel suurendada oma tootlikkust, mis tuleneb väiksematest energiakuludest ja suurema energiatõhususega varade suurenenud turuväärtusest. Energiatõhusate tehnoloogiatega saab parandada ka Eesti innovatsiooni ja konkurentsivõimet energia sektoris tänu uute tehnoloogiate kasutuselevõtu ja arendamisele. Need meetmed võivad omakorda suurendada tööhõivet energeetika sektoris.

Samas on täheldada ka negatiivset mõju ettevõtjatele, mis kaasneb halduskoormuse kasvuga. Uus ettepanek sätestab, et ettevõtted, mis tarbivad energiat aastas 10 TJ kuni 100 TJ, on kohustatud viima läbi energiaauditi kord nelja aasta jooksul. Ettevõtted, mis tarbivad aastas rohkem kui 100 TJ energiat, on kohustatud ettevõttes rakendama energiauhtimissüsteemi. Uue ettepanekuga kaasneb seniste energiaauditi kohuslaste Eesti nimekirja suurenemine 154-lt ligikaudu 803-le, mis on rohkem kui 5 korda. Eestis on vahemikus 10 TJ kuni 100 TJ aastas energiat tarbivaid ettevõtteid ligikaudu 676 ja aastas üle 100 TJ tarbivaid ettevõtteid ligikaudu 126. Muudatusettepaneku kohaselt oleks seega auditikohuslasti ettevõtteid 676 ja energiauhtimissüsteemi kohuslasi 126. Peame arvestama, et ettevõtete halduskoormus kasvab. Kui riik otsustab lahendada energiatõhususe eesmärkide täitmise läbi maksumäärade tõstmise ja uute maksude kehtestamise, seeläbi suunates tarbijaid energiat vähem tarbima, võib suurene da tarbijate maksukoormus.

Mõju elu- ja looduskeskonnale

Komisjoni ettepanek toob endaga kaasa keskkonnakasu, mis on seotud energianõudluse vähenemisega. Samuti saab täheldada ka energiatarbimise vähenemise mõjuga kaasnevat kasvuhoonegaaside heite vähenemist ja õhusaaste vähenemist.

Ettepaneku keskkonnamõju väljendub selles, kui suur süsihappegaasi heide energia tootmisel tekib ja kui suur on energia tootmiseks vajalik ressursside kasutus. Mida suurem on primaarenergia ja lõppenergia kulu, seda suurem on ka keskkonnamõju. Kaudselt, saastetasude ja ressursikasutuse kaudu, väljendab keskkonnamõju ka energia hind. Selleks et saavutada suurem kliimaeesmärk vähendada kasvuhoonegaaside heidet 2030. aastaks 55 % kuluoptimaalselt viisil, tuleb võrreldes lähtetasemega (2007 aasta võrdlusstsenaariumi prognoos) lõpp- ja primaarenergia tarbimist vähendada vastavalt vähemalt 36% ja 39%¹¹. Lõpptarbija jaoks tooks energiatõhusus madalamaid püsikulusid ja kvaliteetsema elukeskkonna. Seletuskirja kirjutamise kontekstis oli energia hindade teema eriti aktuaalne, kuna elektri 13.09.2021 börsihind oli elektribörsil Nord Pool Eesti hinnapiirkonnas 141,6 eurot, mis on ühtlasi elektri hinnaajaloo uus rekord.

¹¹ Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV, milles käsitletakse energiatõhusust (uuesti sõnastatud) –

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0558&from=EN>

Uus energiatõhususe direktiiv aitab vähendada energia ja kütuste tarbimist ning vähendada energia tootmist. Kuna uute muudatusettepanekute tagajärjel energianõudlus väheneb, siis hakatakse kasutama energiatootmises vähem fossiilkütuste allikaid, mis omakorda vähendab ka heitkoguseid. Samuti väheneb ka energiatootmiseks kuluvad jahutusvee- ja maakasutus elektritootmises ning paranevad ka riigi ökosüsteemid (taimede ja loomade elupaigad). Eelnõu aitab vähendada 8 % võrra õhusaasteainete heidet. Samuti toob keskkonnale kasu ka väiksem kütusega varustamise vajadus, väiksem taristuvajadus ja väiksem heide vette, näiteks suitsugaaside puhastusseadmetest.¹²

Umbes 45% Eestis kasutatavast energiast kulub hoonetele ja seetõttu on Eestis väga oluline muuta hooned energiasäästlikumaks, parandades samal ajal ka hoonete sisekliimat, säilitades olemasolevaid konstruktsioone ning korrastades hoone välisilmet.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Energiatõhususe osade ettepanekute puhul võib tekkida oluline mõju riigi julgeolekule, kui läbirääkimiste käigus ei õnnestu saavutada erandid riigikaitse andmekeskuste jaoks.

Energiatõhususe direktiivi muudatusettepaneku puhul tuleb arvestada riigi julgeoleku kaalutlustega. Riigi julgeoleku seisukohast on oluline tagada, et energiatõhususe direktiiv peaks seadma erandi rekonstrueerimise kohustuses riigikaitse ja elutähtsate teenuste osutamiseks olulistele andmekeskuste hoonetele. Energiatõhusamate lahendused on kasutusel ka riigikaitsektoris. Kui seni oli direktiivi järgi võimalik liikmesriigil otsustada, et kõrgeimat energiatõhususe nõuet ei kehtestata kaitseväe hoonele (v.a elu ja kontorihoonetele), siis direktiivi muudatuse kavandi järgi on plaan see erand kaotada. Energiatõhususe nõuded võivad kehtida n.ö tavapärase kasutusega hoonetüüpidele, nagu kasarmud, ühiselamud, büroo-(s.t staabi-)hooned, sööklad, õppehooned jms. Samas on riigikaitsevaldkonnas hulk väga spetsiifilise funktsiooniga hooneid, mille puhul on energiatõhususe saavutamine ebamõistlik ning teatud juhtudel ka lausa keeruline. Kuna üks direktiivi sätetest kohustab raporteerimist andmekeskuste asukohta kohaliku omavalitsuse tasandi võib tekkida võimalus teostada sihitud rünnakuid selliste objektide vastu.

Väliskoostöö seisukohast tuleb arvestada, et kuna liikmesriikidel on kohustus saavutada summaarne lõppenergiasääst, tuleb arendada riikidevahelist koostööd, et saavutada ettepaneku eesmärgid. Siinkohas peame oluliseks koostööd.

Mõju regionaalarengule

Energiatõhususe direktiivi olulisim regionaalarengu mõju on energiaostuvõimetuse leevendamine ning energiahindades vähenemine, mis toob kaasa positiivset mõju elanikkonna elutaseme parandamisele maapiirkondades, tõstab inimeste heaolu ja elustandardit.

Energiahinnad ja energiaostuvõimeetus on omavahel tihedalt seotud. Euroopa Investeerimispank on uurinud energiatõhususe mõju energiahindadele oma 2013. aasta raportis ning tulnud järeldusele, et kütusearvete vähendamine energiatõhususe meetmete abil võib leevendada nii energiavaesust kui ka paljusid ebavõrdsuse ja sotsiaalse tõrjutusega seotud

¹² Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV, milles käsitletakse energiatõhusust (uuesti sõnastatud) - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0558&from=EN>

probleeme.¹³ Energiaostuvõimetu isik on sotsiaalhoolekande seaduse tähenduses üksik elav isik või perekond, kes on viimase kuue kuu jooksul saanud vähemalt ühel korral toimetulekutoetust ning kelle eelmise kuu sissetulek pereliikme kohta ei ületa töötasu alammäära. Toimetulekutoetust said 2019. aastal 18 719 inimest ja 2020. aastal 18 295 inimest¹⁴. Võttes aluseks Eesti määratluse järgi 2020. aastal toimetulekutoetust saanud inimesed, moodustas energiaostuvõimetute isikute arv 2020. aastal 1,4% Eesti elanikest. Nendel isikutele maksti 2020. aastal toimetulekutoetust sealjuures energiakulude tasumiseks. Kuigi Eesti ei paista Euroopa tasandil väga probleemseks silma, aitab eelnõu leevendada tänaste energiasustuvõimetute perede murekohti siseriiklikul tasemel ja vältida tulevikus energiaostuvõimetuse kasvamist.¹⁵

Üldisemalt aitab energiatõhusus tagada Eesti regionaalarengu eesmärgi, täpsemalt elamisväärsuse ja turvalise elukeskkonna ning igapäevaelu vajaduste rahuldamise, et aidata kaasa rahvastiku vähenemise ja vananemise aeglustamisele maapiirkondades. Selleks toetatakse toimepiirkonna keskuste tagamaal hõreasustusega piirkondade majapidamiste kohandamist tänapäevastele baasvajadustele vastavaks. Samuti aitab selline muudatus tagada toimepiirkondade terviklikkust ja konkurentsivõimet soosivat elukeskkonda.

Võtmata arvesse regioonide võimekust energiatõhususe meetmetest osa võtta, võib tekkida olukord, kus väiksema võimekuse piirkonnad jäävad teistest maha. Selle vältimiseks on oluline energiatõhususmeetmete rakendamisel teha meetmetes vastavalt piirkonna võimekusele regionaalseid erisusi (nt. toetusmäärad), et energiatõhususpotsiaali kõikides piirkondades ära kasutada. Lühemas plaanis võib väheneda kohalike omavalitsuste rekonstrueerimiskulude arvelt piisava toetuse puudumisel võimekus panustada sisutegevustesse ja teenuste arendamisse. Pikemas plaanis leevendab seda osaliselt saadav energiasääst, kuid arvestada tuleb, et ka tehtav investeering amortiseerub ning nõuab täiendavaid kulutusi.

Mõju riigieelarvele ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele

Uus energiatõhususe eesmärk eeldab suuremaid investeeringuid energiatõhususe sektoris, kuid energiasäästuga kaasnevad ka kaudsed ja otsesed tulud. Energiatõhusus peaks olema isetasuv, mis tähendab, et riigieelarvele on pigem lühiajaine kulude suurenemine, mis mingil hetkel kandub üle kulude kokkuhoiuks.

2024-2050 peaks avaliku sektori energiatarbimine vähenema 45,9%, mis tähendab taaskord kulude kokkuhoidu, aga teistpidi administratiivse koormuse kasvu. Esmalt võib prognoosida energiatõhususega kaasnevate investeeringute või energiatõhususega kaasnevate toetuste suurenemist, mis suurendab ka kulusid riigieelarves. Samas võib pikemas perspektiivis prognoosida ka riigieelarve kulude kokkuhoidmist, mis võib tekkida energiatõhususe paranemise ja energianõudluse vähenemisega. Üleüldine elanikkonna tervise ja heaolu paranemine võib tuua rohkem tulu riigi eelarvesse, kuna positiivne sotsiaalne ja keskkonnamõju vähendab kulutusi sotsiaalkindlustusele. Energiatõhususe investeeringud võivad ka riigieelarve kulutusi vähendada selle võrra, et vähenevad töötushüvitised, mille riik hakkab vähem maksuma tänu paranenud tööhõive energiatõhususe sektoris. Energia tarbimise vähenemine võib

¹³ Euroopa Investeeringuspank.

https://www.eib.org/attachments/epcc/epcc_guidance_on_energy_efficiency_in_public_buildings_en.pdf

¹⁴ Energiamaajanduse korralduse seadus - <https://www.riigiteataja.ee/akt/109102020009?leiaKehitiv#para2>

¹⁵ Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030 (REKK 2030)

energiatootmise sektorites mõjutada tööhõivet ka negatiivselt, kuid tänu energiatõhususele paraneb tööhõive muudes valdkondades.

Üks suurimaid mõjusid võib tekkida direktiivist tulenevast laienenud kohustustest keskvalitsuselt kogu avalikule sektorile. Eraldi mõjud on avalikule sektorile, kus aastatel 2024-2050, kokku vajaks kohustuse all olevates hoonetest renoveerimist 81%. Direktiivist tuleneb kohustus iga-aastaselt renoveerida 3% avaliku sektori hoonete kasulikust üldpõrandapinnast. Komisjoni ettepaneku kohaselt peaksid liikmesriigid looma avaliku sektori asutuste andmebaasi, mis hõlmaks ka nende aastast energiatarbimist. 2018. aastal on Riigikontrolli¹⁶ arvutuste kohaselt kuulub avalikule sektorile 46 keskvalitsuse hoonet rekonstrueerimise kohustuse täitmiseks. Rahandusministeeriumi¹⁷ nimekirja alusel saab avaliku sektori asutustest haldusalade kaupa koondada 2658 avaliku sektori asutust sh keskvalitsus, kohalike omavalitsuste, avaliku sektori ettevõtete, sihtasutuste ja muude avaliku sektori hooned. Sellest tulenevalt suureneb hoonete rekonstrueerimise kohustuse alla kuuluvate asutuste nimekiri 46-lt 2658-le, ehk 58 korda, mis tähendab riigi eelarvele olulisi kulutusi. Samas arvestades olukorda, et paljud asutused asuvad üüripinnal ega tarbi nad olulisel määral energiat, ei mõjuta antud ettepanek väiksemaid asutusi, mis vähendab direktiivi poolt hõlmatud asutuste koguarvu.

18

Riigikontrolli¹⁹ varasemas aruandes tuuakse välja, et 2015. aasta lõpu seisuga oli omavalitsuste ja nende ühingute valduses kokku 5386 põhivara arvestuses kajastatud hoonet, suletud netopinnaga kokku 5,6 miljonit ruutmeetrit. Eespool viidatud hoonete hulka kuuluvad 2015. aasta seisuga:

- omavalitsuse enda hooned 4787 (4,85 mln m²);
- omavalitsuse valitseva mõju all olevate ühingute hooned 561 (0,56 mln m²);
- hoonestusõigus Riigi Kinnisvara ASi kasuks 22 (koolihooned või kooliteenindavad spordi-või vaba aja veetmise hooned üle Eesti, 0,07 mln m²) omavalitsus tasub üüri ning omandab hooned pärast hoonestusõiguse perioodi lõppemist;
- hoonestusõigus ehitamise või renoveerimise rahastaja kasuks, omavalitsus tasub üüri ning omandab hooned pärast hoonestusõiguse perioodi lõppemist 16 (neist 14 Tallinnas asuvat koolihoonet, 0,1 mln m²);
- 5386-st hoonest 532 olid andmete kogumise hetkel hooned, mida kasutatakse mitmel otstarbel, teisisõnu multifunktsionaalsed hooned.

Majandus- ja kommunikatsiooni ministeeriumi strateegilise planeerimise osakonna esialgsel hinnangul on eeldatavasti vajalik energiasäästumeetmetesse suunata täiendavalt 2,6 mld € perioodil 2021-2030. See summa on Eesti riigieelarvele päris olulise mõjuga.

Omavalitsuste hinnangul on olemasolevatest hoonetest 81% täielikult ja 8% osaliselt neile vajalikud ka viie aasta pärast. Oma hoonete investeeringuvajaduseks (sh energiasääst) on omavalitsused kokku hinnanud 838 miljonit eurot, sellest 647 miljonit eurot on vaja nende

¹⁶ „Avaliku sektori hoonete energiatõhusus Kui energiatõhusad on avaliku sektori hooned?“ - Riigikontrolli aruanne Riigikogule, Tallinn, 24. mai 2018

¹⁷ Rahandusministeeriumi kodulehekül. <https://www.rahandusministeerium.ee/et/riigihaldus>

¹⁸ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT IMPACT ASSESSMENT REPORT Accompanying the Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on energy efficiency (recast) - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016SC0405>

¹⁹ Ülevaade omavalitsuste hoonestatud kinnisvarast ja selle haldamisest, Riigikontrolli aruanne Riigikogule, Tallinn, 26. oktoober 2016

hoonete tarbeks, mis ei ole praegu heas või väga heas korras ja 191 miljonit eurot vajatakse praegu heas või väga heas korras olevate hoonete jaoks (2015.a. seisuga). Kuigi uuring ei anna informatsiooni hoone tegeliku energiatõhususe kohta, võib eeldada, et hooned, seisukorra määratlusega väga halb, rahuldav ning suur osa heas korras olevatest hoonetest ei vasta kehtivatele energia-tõhususe miinimumnõuetele. Lisaks hoonete rekonstrueerimise kohustusele kohaldub avaliku sektori asutustele kohustus kogumina igal aastal säästa 1,7% energiat ja võtta riigihankeid teostades aluseks energiatõhususe nõudeid. Antud kohutusega kaasneb vajadus asutustel oma energiatarbimist jälgida ja planeerida meetmeid energiatarbimise vähendamiseks. Komisjon on soovitanud riikidele töötada välja andmebaas mis sisaldab avaliku sektori hooned ja nende energiatarbimist. Avaliku sektori energia säästmise tulemusel tuleb energiatarbimist vähendada ennekõike hoonetes ja ühistranspordis. Euroopa Liidu tasandil reguleerivad transpordi energiatarbimist mitmed õigusaktid, mistõttu ei ole suure tõenäosusega vaja suunata transpordi sektorile kehtivate CO₂-heitenormide kõrval täiendavat rahastust 1,7% aastas energia säästmiseks. Samuti kehtib riigil võimalus hoida 1,7% aastas energiat kokku valdkonnas, kus see kõige mõistlikum tundub.

Samuti on tehtud ettepanek suurendada riikliku energiasäästukohustuse eesmärki 2024-2030 ligi 2 korda. Selle eesmärgi täitmiseks on oluline töötada välja täiendavaid energiatõhususe meetmeid sh toetusi, rahastusskeeme, koolitusi jm. Mõju riigieelarvele avaldub läbi täiendavate toetusmeetmete kehtestamise vajaduse ning mõõtmis, raporteerimis ja arvutuskohutuse täitmise. Olenevalt sellest, kuidas riik otsustab eesmärki täita, võib tekkida vajadus kohalikel omavalitsustel rakendada ja raporteerida täiendavaid energiatõhususe meetmeid. Esialgne mõjuhindang näitab, et eesmärgi täitmiseks, säästa aastas täiendavalt 1,5% energiat tähendab lisanduvat rahastusvajadust 2,6 mld € 2021-2030 perioodil.

Mõju halduskoormusele

Direktiivi ettepanekuga kaasneb halduskoormuse kasv ning teatud mahus dubleerimine teiste kehtivate seadusaktide nõuetega.

Direktiivi artikkel 8 näeb riigile ette kohustuse töötada välja, mõõta ja raporteerida energiaostuvõimetute isikute seas saavutatud energiasäästu. Selle eesmärgi täitmisega kaasneb suur halduskoormuse kasv. Naaberriikide näitel (Soome, Läti, Leedu) on kohustuse täitmiseks määratud riiklik allasutus, mis energiasäästu arvutamiseks vajalike meetodikaid, meetmeid ja andmekorje teostab. Näeme, et selline aruandluskohustus tekitab üleliigset halduskoormust ning ei aita kuidagi direktiivi eesmärkide saavutamisele kaasa, kuna selline lähenemine muudab meetmete suunamise abivajajatele keerulisemaks ja liigselt kitsendavaks, välistades võimaluse arvestada valdkondlike indikaatoreid. Samuti tuleb ettepaneku jõustumisega vältida teistest direktiividest tulenevate kohustuste dubleerimist. Nii on näiteks näha, et seoses direktiivi vastuvõtmisega võib tekkida dubleerimine seoses eraldi soojuse, jahutuse ja kuuma tarbevee lepingutingimuse sättega, mis ei tohiks minna vastuollu tüüptingimuste regulatsioonis 93/13/EMÜ²⁰ juba seatud nõuetega.

Ettepanekuga kaasnev mõjuhindang toob negatiivse mõjuna välja Eesti halduskoormuse kasvu. Energiatõhususe direktiivi eri sätteid käsitleva aruandluse üksikasjad on sätestatud juhtimismääruses (määrus (EL) 2018/1999), mille kohaselt peab iga liikmesriik koostama aastateks 2021–2030 kümneaastase lõimitud riikliku energia- ja kliimakava ning konkreetseid

²⁰ Tarbijate kaitse ebaõiglaste lepingutingimuste eest - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/LSU/?uri=celex:31993L0013>

nõudeid, mis käsitlevad energiatõhususeesmärkide seadmist, aruandekohustusi, edusammude jälgimist ning ebapiisavate eesmärkide ja edusammude korral võetavaid parandusmeetmeid. Arvestades uue energiatõhususe direktiivi nõudeid tuleb tagada kahe õigusakti sidusus, et vältida nõuete kattumist. Seda tuleb eriti teha direktiivi sätete puhul, mis sätestavad seotud soovituslike riiklike eesmärkide kehtestamist, puudujääkide kõrvaldamise mehhanismi ja aruandekohustust.

Lisaks halduskoormusele on märgata nii energiaauditi kohuslaste kasvu kui ka suurema auditi nõudluse tagajärjel tekkiva auditite hinna kasvu. See omakorda põhjustab suuremat nõudlust audiitorite järele. Näeme selles võimalust audiitorite nõudeid hakata diferentseerima läbi ettevõtte tegevusala ning osadele auditooritele aidata spetsialiseeruda auditi eriliigile (nt. hoonete energiatõhususele spetsialiseerunud audiitor).

Mõju tervise- ja sotsiaalvaldkonnale

Energiatõhususe paranemisega peaks kaasnema elanikkonna tervise ja heaolu paranemine ning tervisealase võrdsuse saavutamine.

Hoonete parem energiatõhusus tähendab nii paremaid temperatuuri tingimusi hoonetes, paremat õhupidavust, valgustust kui ka siseõhu kvaliteeti ning vähenenud niiskust ja hallitust. Oluline roll on eelkõige hoonete sisetemperatuuril ja võimel hoida sisetemperatuur mugaval tasemel. Mugav sisetemperatuur aitab ära hoida olukorda, kus elanikkond peab kannatama talvel külma kätte, suvel sooja kätte või üleliigse niiskuse kätte. Vale sisetemperatuur ning sellega kaasnev ebamugavus põhjustab tõsiseid terviseprobleeme, sh ka vaimse tervise ja südamehaigusi. Üldiselt kajastub positiivne mõju tervisele südame-veresoonkonnahaiguste, hingamisteede haiguste (astma, nakkushaigused, allergiad jne), kopsuvähi ning kognitiivsete ja vaimse tervise häirete vähenemises. Kuna puudutakse vähem kokku ruumi küttesüsteemidest ja kütustest tuleneva siseruumide õhusaastega, mis põhjustavad nii kroonilisi kui ka ägedaid hingamisteede haigusi. Niiskus ja halvasti soojustatud ruumid põhjustavad selliseid laialdaselt levinuid haigusi nagu astma ja allergia. Äärmuslikud temperatuurid viivad raskemate tervisehäireteni nagu insult.²¹

Energiatõhususega kaasnev renoveerimine ja energiatõhususe parandamine aitavad kodumajapidamistel hoida ruumi vajalikul sisetemperatuuril ning aitavad parandada ka energiaostvõimetute perede olukorda. Paranenud ventilatsiooni- ja elektriseadmed vähendavad ruumis liikuvaid saasteaineid, mis vähendavad raskete krooniliste (astma, vähk, nakkushaigused, allergiad) haiguste riski. See tegur võib omakorda positiivselt mõjutada ka elanikkonna keskmist eluiga, mis võib pikeneda vastavalt paranenud elutingimustele. Parema energiatõhususe omab kaudset mõju ka haavatava leibkonna sissetulekutele, mis võivad paraneda tänu vähenenud energia- ja tervisekuludele.

Samuti tuleb arvestada mõju tarbijatele ning nende sissetulekutele. Komisjoni mõjuhindangu arvutuste kohaselt peaks energiaga seotud kulud (nii transpordiga kui ka ilma selleta) osa kodumajapidamiste kuludes kasvama 2030. aastal. Samas saavad kodumajapidamised kompenseerida lisakulutusi peaaegu täielikult kütuse- ja elektrikulude vähenemisega, mis tuleneb energiatõhususe suurenemisest. 2050. aasta perspektiivis väheneks energiaga seotud kulude osa 2030. aastal kõrgema energiatõhususega kodumajapidamiste jaoks.²²

²¹ WHO (2011), Health in the green economy : health co-benefits of climate change mitigation- housing sector, <https://www.who.int/publications/i/item/9789241501712>

²² Energiatõhususe direktiivi mõjuhindang. SWD/2016/0405 final - 2016/0376 (COD)

Eesti seisukohad ja nende põhjendused

- 1. Pooldame energiatõhususe direktiivi ettepanekut suurendada Euroopa Liidu eesmärki energiatarbimise vähendamiseks 2030. aastaks 9% võrra, võrreldes 2020. aasta võrdlusstsenaariumiga. Selle saavutamiseks toetame paindlikkust, et oleks võimalik seada riikide eripärasid arvesse võttev riigisisene soovituslik energiatõhususe eesmärk. Direktiivi uuendamisel tuleb vältida teistest EL õigusaktidest seatud kohustuste ja eesmärkide dubleerimist ning vältida olulist halduskoormuse tõusu.**

Selgitus: Pooldame energiatõhususe direktiivi ettepanekut seada Euroopa Liidule eesmärk vähendada 2030. aastaks energiatarbimist 9% võrreldes 2020. aasta võrdlusstsenaariumiga²³. Eesmärk on liidu tasandil muudetud siduvaks, kuid eesmärk kohaldub liikmesriikidele indikatiivselt. Võrdlusstsenaarium prognoosib Eestile 2030. aasta energia lõpptarbimiseks 33 TWh ja primaarenergia tarbimiseks 59,5 TWh. Esialgsel hinnangul kujuneks Eestile indikatiivne 2030. aasta eesmärk lõpptarbimises 30,16 TWh (tänapäevane siseriiklik eesmärk²⁴ on 32-33 TWh) ja primaarenergia tarbimises 53,79 TWh (tänapäevane siseriiklik eesmärk²⁵ on ligikaudu 60 TWh).

Peame oluliseks riikliku energiatõhususe ambitsiooni tõstmisel ja eesmärkide seadmisel arvestada riigi energiatarbimist ja -tootmist mõjutavaid asjaolusid ja eripärasid sealhulgas riikide regionaalseid, majanduslikke, geograafilisi, kliimatilisi ja struktuurilisi erisusi, kuid ka energiamajanduslikke arenguid ja püstitatud eesmärgi nagu uute energiaallikate, -salvestuse ja -kandjate turule tulek, muutused energia impordis ja ekspordis, varustuskindluse ja energiasjulgeoleku tagamine ning tarbimisharjumuste ja -struktuuri muutus.

Eesti puhul näeme, et suurim energiatõhususe potentsiaal on hoonete renoveerimisel ja transpordi ning tööstuse sektorites. Mainitud sektorite energiatõhususe potentsiaal peitub tihtilugu kulukate energiatõhususe investeeringute taga – hoonete renoveerimine, transporditaristu rajamine ja tööstuste tootmisprotsesside tõhustamine. Pooldame üldise energiatõhususe eesmärgi liikmesriigi tasandil mittesiduvaks jätmist, seeläbi välistades olukorda, kus liikmesriigis tuleks siduva eesmärgi täitmiseks hakata keelama uute tootmisüksuste, energiakandjate ja tarbijate turule tulekut, juhul kui 2020. aasta prognoosid ei näe ette kliimaneutraalse majanduse saavutamiseks olulise energiatõhususest mittesõltuva tarbimismahu või energiatootmise kasvu. Peame oluliseks, et liikmesriikides, kus on võimalus taastuvenergiat suures mahu toota näiteks meretuuleparke rajades, saavad seda energiat ka eksportida näiteks elektri või vesiniku kujul.

Transpordi sektori energiatõhususe suurendamine on ülimalt oluline, kuid Eesti kontekstis on oluline arvestada energiatõhususe potentsiaali mõjutatust näiteks hajaasustuse, sobivate tehnoloogiliste alternatiivide puudumise (käesolevalt ei ole kulutõhusaid alternatiive nt biogaasi bussidele maapiirkondades) ning elektritranspordi ebaefektiivsusest külmadel talvedel. Leiame, et transpordi sektori energiatõhususe lahenduste elluviimiseks on vajalik teostada mahukaid ühistranspordi taristuinvesteeringuid ja töötada välja innovaatilise lahendusi nagu reisijateveo digitaliseerimine ning liikuvus kui teenus (*Mobility as a Service* ehk MaaS). Eesti on toetanud ja plaanib ka edaspidi toetada investeeringuid hoonete energiatõhususse, ühistranspordi taristu arendamisse ja ettevõtete energia- ja ressursitõhususe investeeringutesse.

²³ EU Reference Scenario 2020 - https://ec.europa.eu/energy/data-analysis/energy-modelling/eu-reference-scenario-2020_en

²⁴ Energiamajanduse arengukava aastani 2030 - https://www.mkm.ee/sites/default/files/enmak_2030.pdf

²⁵ Energiamajanduse arengukava aastani 2030 - https://www.mkm.ee/sites/default/files/enmak_2030.pdf

Teeme ettepaneku direktiivi lisas 1 energiamahukuse komponendi määramisel võtta aluseks riikide kliimaatilised tingimused. Eesti talved on külmad ja suvetemperatuurid muutumas üha kõrgemaks, Eesti energiatarbimine sõltub suurel määral külmast kliimast ja sellega kaasnevast soojusvajadusest. Energia lõpptarbimist hoonetes on võimalik hoonete kulutõhusa tervikliku renoveerimisega Eesti kliimas vähendada kuni 7 TWh energia lõpptarbisest²⁶ ehk 41% aastaks 2050, mis moodustab ligikaudu 21% kogu lõpptarbisest. Lisaks energiatõhususele tuleb hoone terviklikul rekonstrueerimisel tagada ka tervislik sisekliima (mugav sisetemperatuur ja piisav õhuvahetus). Reeglina puudub rekonstrueerimata hoonetes nõuetele vastav õhuvahetus, mistõttu selle rajamisega suureneb ka energiakulu, mille võrra omakorda väheneb rekonstrueerimisel soojusenergia kokkuhoiust tekkiv energiasääst. Muutuva kliima tõttu tekib suvedel üha tihemini kuumalaineid, mis tingivad suureneva vajaduse jahutuse järele. See omakorda tähendab uue energiakulu teket ja vähendab hoonete sektorist tulenevat energia kokkuhoiu osakaalu. Näiteks on Eesti suuremates linnades (Tallinn, Tartu, Pärnu) hoogu sisse saamas kaugjahutuse kasutamine.

Leiame, et energiatõhususe raamistikuga peab pidevalt kaasas käima kulutõhususe põhimõte ja seda mitte kitsalt konkreetsete tegevuste ja meetmete raames aga laiemalt. Näiteks suurendades hoonete energiatõhusust, vähenevad inimeste küttekulud, kuid väiksem kaugkütte soojuskoormus võib tuua kaasa kaugkütte soojuse hinna tõusu, mis läbi kõrgemad küttearved võivad suurendada energiaostuvõimetust, seevastu pole ebatõhus energiatarbimine ka kaugküttes jätkusuutlik. Kui kohustada ettevõtetes teostama energiatõhususe investeeringuid ja meetmeid, mis pole kulutõhusad, võib nende ettevõtete konkurentsivõime ja jätkusuutlikkus kannatada läbi mittetasuvate investeeringute teostamise või andma riikidele paindlikkust neid ise arvesse võtta. Energiatõhususe direktiivi muudatused peavad seetõttu ka selliste aspektidega arvestama.

Oluline on riiklike energiatõhususe eesmärkide määramisel arvestada uute süsinikuneutraalsete kütuste turule tulekuga (nt vesinik ja biogaas), mille puhul energiatarbimine reeglina suureneb. Eesmärkide seadmisel tuleb arvesse võtta ka energia eksporti (nt vesiniku ekspordil jääb riigi energiabilanssi vesiniku tootmiseks kulunud primaarenergia). Samuti tuleb arvestada uute tootmisüksuste paigaldamisega, jättes võimaluse igal riigil ise valida parim tee kliimaneeutraalsuseni.

Peame oluliseks Eesti näitel ka tööstussektori, aga ka muude majandussektorite kasvu, mis samuti toob kaasa energiatarbimise suurenemise. Peame vajalikuks eesmärkide seadmisel selliseid arenguid arvesse võtta või tagada riikidele paindlikkust neid arvesse võtta. Näeme Eestis suurt potentsiaali ka salvestustehnoloogiatel ja heitsoojuse kasutamisel.

Direktiivi muutmisel tuleb vältida teistest direktiividest seatud kohustuste ja eesmärkide dubleerimist. Näiteks näeme, et direktiivis eraldi soojuse, jahutuse ja kuuma tarbevee lepingutingimusi seades tuleb tagada, et need ei läheks vastuollu tüüptingimuste regulatsioonis 93/13/EMÜ²⁷ juba seatud nõuetega ja tarbijavaidluste mehhanismid ei tohi tekitada kohtumenetlusega paralleelseid sundtäidetavate otsusteni jõudvaid vaidluste kohtuvälise lahendamise süsteeme (direktiivi ettepanek seda ka ei nõua).

2. Energiatõhususe suurendamine peab olema kulutõhus ning kasvuhoonegaaside heitkoguseid mitte suurendav, tagades energiatõhususe edendamise poliitika ja

²⁶ „Hoonete rekonstrueerimise pikaajaline strateegia“ - https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/ee_ltrs_2020.pdf

²⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:01993L0013-20111212&from=EN>

investeeringute positiivse mõju majanduse konkurentsivõimele ning ühiskonnale tervikuna. Pooldame energiatõhususe esikohale seadmise põhimõtte arvestamist oluliselt energiatarbimist ja -tõhusust mõjutavate sektorite planeerimis- ja investeerimisotsuste langetamisel viisil, mis väldib ebamõistlikku halduskoormust.

Selgitus: Energiatõhususe esikohale seadmise põhimõte on energialiidu ja kliimameetmete juhtimismääruses²⁸ määratletud järgmiselt:

„energiatõhususe esikohale seadmine“ - alternatiivsete kulutõhusate energiatõhususmeetmete võimalikult suurel määral arvesse võtmine energiasüsteemi kavandamise ning poliitiliste ja investeerimisotsuste puhul, et muuta energianõudlus ja -pakkumine tõhusamaks, seda eelkõige energia kulutõhusa säästmise kaudu lõpptarbimises, tarbijakajast lähtuvate algatuste ning energia muundamise, ülekande ja jaotamise tõhustamise kaudu, saavutades samas ikkagi nende otsuste eesmärgid.

Euroopa Komisjon avaldas 28. septembril käesoleval aastal soovitusel “Energiatõhususe esikohale seadmine - põhimõtete rakendamine. Suunised ja näited põhimõtte rakendamise kohta otsuste tegemise protsessis energiasektoris ja mujal.²⁹”. Dokument annab üldised soovitused energiatõhususe esikohale seadmise põhimõtte siseriiklikuks rakendamiseks sh soovitused mõjude hindamiseks ning kulude-tulude analüüsi läbiviimiseks. Dokument annab hea ülevaate energiatõhususe laiematest positiivsetest mõjudest sh energiaostuvõimetuse leevendamisel, energiapoliitika tagamisel, majanduskasvu edendamisel, tööstuse tootlikkuse kasvamisel, õhusaaste vähendamisel ja mitmed muud laiemad positiivsed mõjud. Näeme vajadust ka Eestis neist arvukatest positiivsetest mõjudest osa saada.

Peame kulutõhusalt ja mõistuspäraselt saavutatud energiatõhusust oluliseks kliimaeesmärkide täitmisel, aga ka vajalikuks hoovaks majanduse konkurentsivõime suurendamisel, uute töökohtade loomisel ja süsinikuheite vähendamisel. Energiatõhususe esikohale seadmise põhimõtte soovituslik ja horisontaalne rakendamine kõigis valdkondades on oluline Euroopa Liidu kliima- ja energiapoliitika eesmärkide saavutamisel. Energiatõhususe esikohale seadmise põhimõtte eesmärk ei saa olla kitsalt energiasäästu saavutamine, vaid kavandamis-, poliitika- ja investeerimisotsuste langetamisel laialdasemate energiatõhususe positiivsete efektide arvestamine ning alternatiivide kaalumine. Energiatõhususe esikohale seadmise põhimõtte rakendamine ei tohi minna vastuollu kavandamis-, poliitika- ja investeerimisotsuste plaanitud eesmärkide saavutamise, vaid abistama nende otsuste langetamisel ja eesmärkide täitmisel energiatõhusamaid alternatiive kaaluda.

Oleme seisukohal, et energiatõhususe esikohale seadmise põhimõtte rakendamisega ei tohi kaasneda ebamõistlik aruandlus ja halduskoormus. Näeme halduskoormuse suurenemist ennekõike riikliku raporteerimise, aga ka eraldi põhimõtte rakendamise ning seire eest vastutava asutuse määramisel. Leiame, et energiatõhususe esikohale seadmise põhimõtte

²⁸ EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) 2018/1999, 11. detsember 2018, milles käsitletakse energialiidu ja kliimameetmete juhtimist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusi (EÜ) nr 663/2009 ja (EÜ) nr 715/2009, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 94/22/EÜ, 98/70/EÜ, 2009/31/EÜ, 2009/73/EÜ, 2010/31/EL, 2012/27/EL ja 2013/30/EL ning nõukogu direktiive 2009/119/EÜ ja (EL) 2015/652 ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 525/2013 - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:02018R1999-20210729&from=EN>

²⁹ KOMISJONI SOOVITUS, energiatõhususe esikohale seadmine – põhimõtete rakendamine. Suunised ja näited põhimõtte rakendamise kohta otsuste tegemise protsessis energiasektoris ja mujal. - [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=C\(2021\)7014&lang=et](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=C(2021)7014&lang=et)

rakendamine on parimal viisil teostatud läbi kõigi turuosaliste teadlikkuse suurendamise ja soovituslike meetodikate ning juhendite olemasolu tagamise ning seda asjakohasel juhul.

Näeme, et Eesti elektri- ja gaasivõrgud on juba täna tõhusalt majandatud ja energiatõhususe põhimõtted hindade kooskõlastamisel arvesse võetud, mistõttu ei näe Eesti näitel suuremat väärtust täiendava aruandluskohutuse näol, kuid peame sellegipoolest oluliseks põhimõtet elektri- ja gaasivõrkude arendamisel rakendada.

Parim viis energiatõhususe esikohale seadmise põhimõtet rakendada on läbi selle integreerimise olemasolevate õigusaktide ja protsessidega. Headeks näideteks saavad olla energiatõhususe integreerimine mõjuanalüüsi, toetusmeetmete väljatöötamist, riiklike ja kohaliku tasandi planeeringuid reguleerivatesse õigusaktidesse.

3. Toetame riiklike energiatõhususe meetmete väljatöötamisel ja elluviimisel nende suunamist sihtgruppidele, kus võimekus iseseisvalt energiatõhusust tõsta on madal. Eesti ei poolda eraldi kohustuse seadmist aruandmiseks energiaostuvõimetute seas energiasäästu saavutamise, kuna selline lähenemine muudab meetmete suunamise abivajajatele keerulisemaks ja liigselt kitsendavaks.

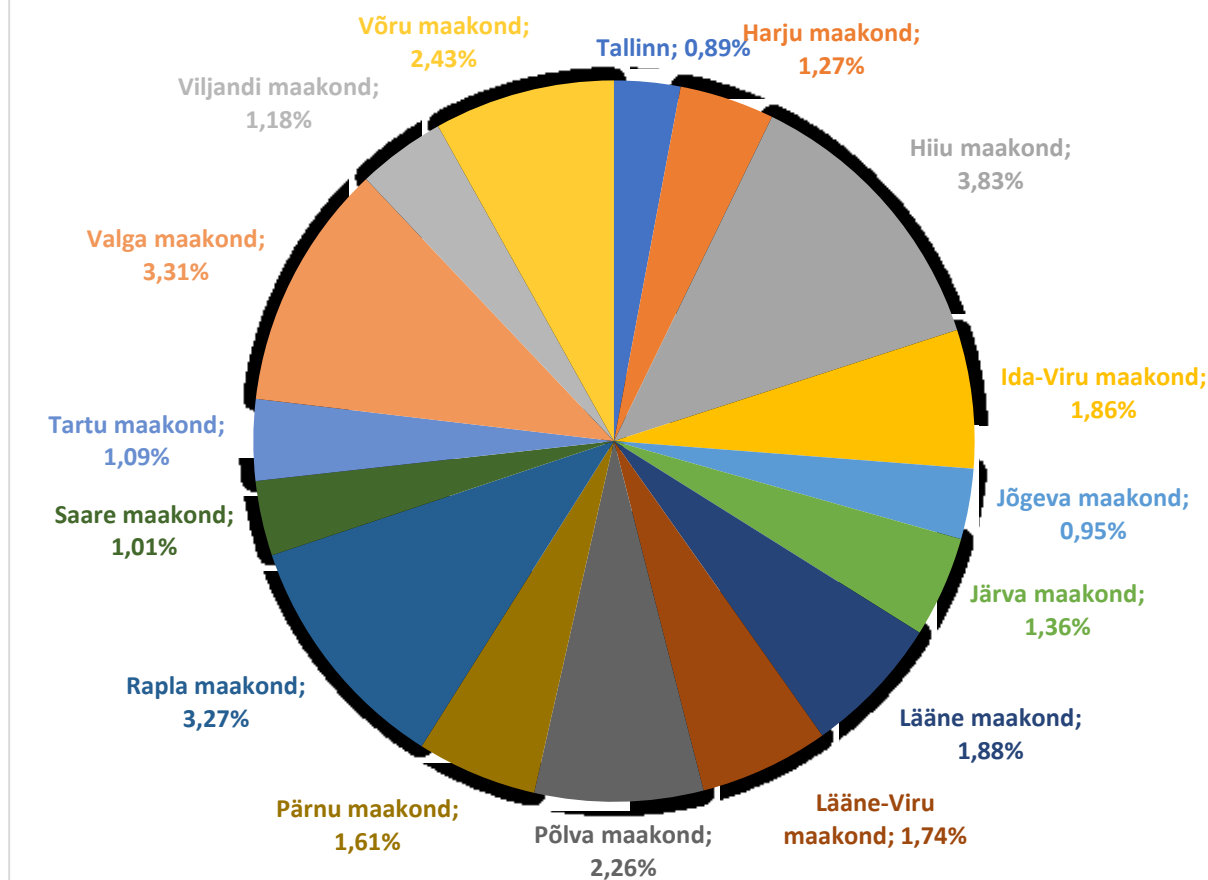
Selgitus: Energiaostuvõimetus tähendab energiatõhususe direktiivi muudatusettepaneku raames kodumajapidamise puudulikku juurdepääsu põhilistele energiateenustele, mis on aluseks inimväärsel elatusasemele ja tervisele, sealhulgas piisavale soojusele, jahutusele, valgustusele ja seadmete kasutamiseks vajalikule energiale asjaomase riigi kontekstis, olemasoleva sotsiaalpoliitika ja muude asjakohaste poliitikameetmete korral³⁰.

Energiamajanduse korralduse seaduses (EnKS) on energiaostuvõimetu isik defineeritud läbi sotsiaalhoolekande seaduse. Energiaostuvõimetu isik on sotsiaalhoolekande seaduse tähenduses üksi elav isik või perekond, kes on viimase kuue kuu jooksul saanud vähemalt ühel korral toimetulekutoetust ning kelle eelmise kuu sissetulek pereliikme kohta ei ületa töötasu alammäära³¹. Toimetulekutoetust said 2019. aastal 18 719 inimest ja 2020. aastal 18 295 inimest.

³⁰ Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV, milles käsitletakse energiatõhusust (uuesti sõnastatud) - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0558&from=EN>

³¹ Energiamajanduse korralduse seadus - <https://www.riigiteataja.ee/akt/109102020009?leiaKehtiv#para2>

TOIMETULEKUTOETUST SAANUTE HULK MAAKONNITI 2020. AASTAL, %

Kui elanikele on tagatud võimekus hoida kodu soojana ja mõistlikud energiakulud (kodumajapidamises nt elekter, gaas, puitkütused), mõjutavad energiaostuvõimetust kõige enam inimeste sissetulekud ja muude väljaminekute osakaal sissetulekutest. Sellistel juhtudel saab energiaostuvõimetust kõige rohkem vähendada läbi sotsiaalpoliitiliste otsuste, mis toovad kaasa elanikkonna vaesuse vähenemise (absoluutne³² ja suhteline³³ vaesus). Kõige rohkem kannatavad vaesuse all vanemaealised, töötud või muul põhjusel vähem kindlustatud isikud, kellele energiatõhususe meetmete suunamine ei pruugi tuua kaasa soovitud efekti. Näiteks rekonstrueerimise puhul vähendame küll nende inimeste kulutusi energiale, kuid asendame need teist liiki kuludega nagu pangalaenu maksed või remondifond. Selle olukorra leevendamiseks sobivad kõige paremini sihitud toetused (näiteks toimetulekutoetus³⁴). Energiatõhususmeetmete kaudu üksikisikute toetamine on tunduvalt keerulisem ja halduskoormavam, sest õiguslikus tähenduses on Eestis iga korterelamu ka korteriühistu, mis on juriidiline isik (laenu ja toetust saab ühistu). Iga isiku sissetulekute hindamine ja jälgimine paralleelselt sotsiaalsüsteemiga nii riiklikul kui ka omavalitsuse tasandil ei ole mõistlik, mistõttu pooldame horisontaalsemat lähenemist.

³² <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/heaolu/sotsiaalne-torjutus-ja-vaesus/absoluutne-vaesus>

³³ <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/heaolu/sotsiaalne-torjutus-ja-vaesus/suhteline-vaesus>

³⁴ Sotsiaalhoolekandeseadus - <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015005?leiaKehitiv>, tänase süsteemi põhjal ei saa siiski anda toetust eramute haldamise sh remondiga seotud kuludele, ega renoveerimislaenu tagasimakseteks

EU Energy Poverty Observatory (EPOV) tõdes oma raportis, et Eesti elanike võimetust hoida oma kodu soojana oli rohkem kui kolm korda väiksem Euroopa Liidu keskmisest tasemest. Raport toob ühe energiaostuvõimetuse vähesuse põhjusena välja ka Eesti energiahindade madala määra.³⁵ Eurostati andmete põhjal ei suuda Eestis 2,5% elanikkonnast hoida oma kodu piisavalt soojana, samas kui Euroopa Liidu keskmine tase on 6,9%. Kommunaalarvete võlglaste osakaal on Eestis 7,2%, Euroopa Liidus keskmiselt aga 6,2%. Näeme, et seni on Eestis energiaostuvõimetute arv olnud madal, mis aga võib energiahindade hüppelisel ja pideva kasvamise tulemusel kiiresti võib muutuda.

Kuna energiaostuvõimetuse üheks võimalikuks põhjuseks saavad olla ka kõrged energia hinnad, peame oluliseks sh kliimaeesmärkide täitmisel võimaldada tarbijatel soetada oma põhivajaduste katmiseks vajalikku energiat taskukohase hinnaga. Tarbijate energiaostuvõime tagamiseks peame oluliseks taastuvenergia osakaalu suurendamist, energiatõhususe parandamist, energia säästlikumat tarbimist ja nõrgimate energiaostuvõimetute inimeste abistamist sotsiaalvaldkonna meetmete kaudu. Kliimaeesmärkide täitmine eeldab, et paljud energiatarbivad sektorid tuleb elektrifitseerida, kuna elektri paindlikus võimaldab seda lihtsalt ja piisavas matus roheliselt toota, kuid elektrit tarbivad seadmed on reeglina ka tõhusamad kui fossiilseid kütuseid tarbivad alternatiivid. Suur nõudlus elektri vastu tõstab elektri hinda lõpptarbijale, mida saab aga leevendada läbi odavat elektrit turule tootvate taastuvenergia tootmisüksuste rajamise (näiteks tuule- ja päikeseenergia), aga ka tarbimise nõudluse vähendamise teel. Elektri tarbimise ülemääraselt suurt kasvu pikaajaliselt saab ära hoida energiatõhususe suurendamisel kõigis sektorites, aga ka tarbija energiasäästlikum käitumine ning teadlik tarbimine. Elektri tarbimise lühiajalise nõudluse kasvu aitab aga tasandada paindlikkusteenuste turu välja arendamine Eestis. Elektri tarbimine suureneb erinevate prognooside kohaselt kliimaeesmärke täites paratamatult, kuid elektri taastuvatest allikatest tootmine ja võimalikult tõhusalt ning säästlikult tarbimine loovad eeldused elektri hinda mõistlikul tasemel hoidmiseks. Energiatõhususe suurendamine näiteks transpordi sektori elektrifitseerimisel suurendab küll nõudlust elektri järele, kuid vähendab tarbijate kulusid palju kallimatele ja ebatõhusamatele alternatiividele.

Lisaks energiahindadele mõjutab energiaostuvõimetust liigne energiatarbimine ebatõhusate seadmete, hoonete või tarbija teadmatuse tõttu. Näiteks satuvad energiaostuvõimetuse riski elanikud, kes elavad piirkonnas, kus pole võimalik saada laenu elukoha renoveerimiseks või elanikkonna sissetulekud on renoveerimiseks liiga madalad. Hoone renoveerimata jätmisega võivad kaasneda ka energiaostuvõimetusega mitteseotud kulud, nagu vajadus hoone kahjustunud konstruktsioonide remontimiseks või hoopis kaudsed mõjud inimese tervisele, mis kehva sisekliima ja näiteks sellega kaasneda võivast hallitusest tekkida võivad.

Energiatõhususe direktiivi muutmissetepaneku artikkel 8 seab riigile kohustuse töötada välja, mõõta ja raporteerida energiaostuvõimetute isikute seas saavutatud energiasäästu. Võttes aluseks Eesti määratluse järgi 2020. aastal toimetulekutoetust saanud inimesed, moodustas energiaostuvõimetute isikute arv 2020. aastal 1,4% Eesti elanikest³⁶. Nendel isikutele maksti 2020. aastal toimetulekutoetust sealjuures energiakulude tasumiseks. Arvestades energiaostuvõimetuse madalat määra Eestis, ei poolda me kohustust eraldi energiaostuvõimetute seas energiasäästu saavutamist raporteerida, kuna selline lähenemine muudab meetmete suunamise abivajajatele keerulisemaks ja liigselt kitsendavaks, välistades

³⁵ Member State Report Estonia - https://www.energypoverty.eu/sites/default/files/downloads/observatory-documents/20-06/extended_member_state_report_-_estonia.pdf

³⁶ 2020. aastal toimetulekutoetust saanud inimeste arvu suhe rahvaarvu.

võimaluse võtta arvesse meetmete väljatöötamisel konkreetsemaid valdkondlike indikaatoreid. Sellegipoolest me toetame vähemkindlustatud elanikele energiatõhususe meetmete suunamist, võttes aluseks valdkondlikud indikaatorid, näiteks energiatõhusate sotsiaalmajade arv või energiasäästu meetmete suunamine piirkondadesse, kus piirkondlike erisuste (nt sissetulekud, keskmine kinnisvara väärtus, hajaasustus) tõttu pole võimalik saada osa energiatõhususe meetmetest. Näeme vajadust hoida täiendavat raporteerimist minimaalsel tasemel.

4. Pooldame energiaauditi kohustuse määramist ettevõtete energiatarbimise mahu kriteeriumi alusel, kuid näeme vajadust täiendava paindlikkuse järele. Teeme ettepaneku võimaldada riigil ise määratlada lävendid, mille alusel energiaauditi kohustus ettevõttele seatakse. Parima lähenemisena näeme Eesti näitel kohustuse seadmist elektri- ja gaasitarbimise põhjal. Energiaauditi kohustus peab olema seatud energiatarbimise lävendit ületavale ettevõttele, mitte kogu kontsernile, kuhu ettevõtte võib kuuluda.

Selgitus: Energiatõhususe direktiivi muudatus teeb ettepaneku energiaauditi kohustus määrata kitsalt ettevõtete energiatarbimisele tuginedes. Ettevõtted, mis tarbivad energiat aastas 10 TJ kuni 100 TJ, on kohustatud viima läbi energiaauditi kord nelja aasta jooksul. Ettevõtted, mis tarbivad aastas rohkem kui 100 TJ energiat, on kohustatud ettevõttes rakendama energiajuhtimissüsteemi.

Selline lähenemine suurendab seniste kohuslaste nimekirja Eestis tänaselt 154-lt ligikaudu 803-le³⁷ ehk rohkem kui 5 korda. Eestis on vahemikus 10 TJ kuni 100 TJ aastas energiat tarbivaid ettevõtteid ligikaudu 676 ja aastas üle 100 TJ tarbivaid ettevõtteid ligikaudu 126. Muudatusettepaneku kohaselt oleks seega auditikohuslasti ettevõtteid 676 ja energiajuhtimissüsteemi kohuslasi 126.

Euroopa Investeerimispanka 2020. aastal avaldatud raport³⁸ tõdeb, et Eestis investeerivad ettevõtted energiatõhususse Euroopa keskmisega võrreldes vähem. Samuti kui Euroopas on ettevõtete kasutuses olevatest hoonetest kaks viiest on energiatõhusad, siis Eestis on energiatõhus üks hoone viiest. Raport tõdeb, et energiatõhususse investeerivad ennekõike ettevõtted, mille energiakulud on suuremad või mis on läbi viinud energiaauditi. Ühe takistusena on Eesti puhul välja toodud energiatõhususse investeerimisel oskuste ja teadmiste vähesust. IEA raport Eesti kohta³⁹ leiab, et tööstuse energiatarbimine on olnud langustrendis, kuid sellegipoolest leidub energiatõhususe potentsiaali eriti puidu-, paberi- ja toiduainesektoris, kaevandamises ja ehitusmaterjalide sektoris.

Euroopa Komisjoni mõjuhinnang⁴⁰ prognoosis liikmesriikide halduskoormuse vähenemist, kuid Eesti näitel halduskoormus kasvab. Auditi kohuslaste kasv toob kaasa ka suurema nõudluse ettevõtete energiaaudititele, mislähvi kasvab auditite hind ja tekib suurem nõudlus audiitorite järele, kuid eeldatavasti turutõrget audiitorite puuduse tõttu ei teki, vaid näeme võimalust audiitorite nõudeid hakata diferentseerima läbi ettevõtte tegevusala, lubades seeläbi

³⁷ Statistikaameti indikatiivne hinnang

³⁸ Going green Who is investing in energy efficiency and why it matters June 2020, Euroopa Investeerimispank - <https://www.eib.org/en/publications/who-is-investing-in-energy-efficiency.htm>

³⁹ ENERGY POLICIES OF IEA COUNTRIES 2019 Review Estonia - https://iea.blob.core.windows.net/assets/21965e0d-c9a9-4617-b1ad-5b4539d91ad7/Estonia_2019_Review.pdf

⁴⁰ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT IMPACT ASSESSMENT REPORT Accompanying the Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on energy efficiency (recast) - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016SC0405>

näiteks ettevõtetes, kus energiat tarbivad põhiliselt hooned, viia energiaaudit läbi hoonete energiatõhususe auditile spetsialiseerunud eksperdi poolt.

Näeme, et on vajalikud täiendavad ressursimahukad digi- ja andmekorje arendused auditikohuslaste määramiseks. Teistpidi annab ettevõtete põhine tarbimisandmete kogumine suure panuse energiasektori digitaliseerimisse, võimaldades ettevõtetel võtta osa näiteks nii paindlikkusteenuste kui päritolutunnistuste turust.

Lähtudes Eesti ettevõtluse energiatõhususe potentsiaalst, peame oluliseks ettevõtetes energiaauditite läbiviimist, kuid näeme, et energiatõhususe saavutamine, sealjuures energiaauditite ja energiajuhtimissüsteemide läbiviimine peab lähtuma kulutõhususe põhimõttest. Eeldades, et energiaauditi tulemusel tuvastatakse ettevõttes kulutõhusa energiasäästu potentsiaal vähemalt 5% mahus, hoiab ettevõtte aastas kokku rohkem kui 10 tuh.€⁴¹ energiakuludelt, mis eeldatavasti muudab energiaauditi ettevõttes, mille energiatarbimine on 10 TJ, kulutõhusaks. Tänapäevase läbiviidud energiaauditite põhjal näeme, et ettevõtte keskmine energiasäästupotentsiaal on ligikaudu 9%, kuid kõigi nende investeeringute puhul pole sellegipoolest tegemist kulutõhusate investeeringutega. Kuna energiaauditite läbiviimine ettevõtetes, kus energiatarbimine on suur, on energiaaudit ja energiajuhtimissüsteem suure tõenäosusega kulutõhus, pooldame auditi kohustuse seadmisel ühe indikaatorina energiatarbimise arvestamist. Selleks, et tagada andmete automatiseeritus ja vältida halduskoormuse kasvamist, on oluline võimalikult suurel määral kasutada olemasolevaid digilahendusi. Kitsalt energiatarbimise põhjal kohustuse seadmisel näeme suuremaid takistusi andmete kogumisel. Täna koondame Eestis elektri- ja gaasitarbimised kesksesse andmebaasi⁴², mille andmete kasutamine lihtsustaks energiaauditi ja -juhtimissüsteemide kohustuse seadmist ning muudaks selle läbipaistvamaks. Ühe võimalusena näeme ettevõtete energiaauditi ja -juhtimissüsteemi kohustuse seadmise suure elektri- ja gaasitarbimisega ettevõtetele. Leiame, et sellise lähenemise tulemusena suureneb Eestis energiaauditikohuslaste arv ligikaudu 3 korda. Näeme energiaauditi kohustuse seadmisel vajadust lähtuda konkreetse ettevõtte näitajatest, võtmata arvesse kontserni summaarseid näitajaid. Selline lähenemine lihtsustaks auditi kohustuse määramist ja auditi läbiviimist ettevõtetes, võimaldades meetmeid suunata suurima potentsiaaliga tarbijatele.

Ühe energiaauditi kohustuse halduskoormuse vähendamise võimalusena näeme energiaauditi läbiviimise kohustuse välja tõstmist 4 aasta pealt 5 aasta peale. Täna tuleb ettevõttel teostada energiaaudit kord nelja aasta jooksul. Tihtilugu nelja aasta jooksul ei muutu ettevõtete struktuur sellisel määral, et uue auditi läbiviimine oleks põhjendatud. Eesmärgi täidaks samal viisil ka auditi kord 5 aasta jooksul teostamine. Selle muudatuse tulemusena väldiksime Eesti näitel halduskoormuse ülemäära kasvamist, samas tagades energiaaudiitoritele pideva töövoo ja vältides energiaauditite ebamõistlikku hinnakasvu.

Andmete kogumise lihtsustamiseks ja riigipõhise lähenemise säilitamiseks on mõistlik kohustuse seadmisel vaadelda üksnes riigis asuvat energiatarbimist ja ettevõtteid konkreetselt neid iseloomustavate näitajate põhjal, näitajaid konsolideerimata ja kohustust suure tarbimisega ettevõttelt tervele kontsernile laiendamata. Energiajuhtimissüsteemi ja -auditi kohustuse seadmisel on ülimalt oluline võimaldada ettevõttel koondada sarnased tegevuskohad või energiatarbijad, seeläbi vältides ebamõistlikku halduskoormust. Näiteks ettevõtte, millele

⁴¹ Ligikaudne Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi energeetika osakonna arvutus.

⁴² <https://www.estfeed.eu/>

kuulub 50 sarnast hoonet, peab saama energiatarbimist seirata hoonetes komplekselt ja energiauhtimissüsteemi uuendamisel kasutada valimi koostamise meetodit⁴³.

Kohustuse muutmisel tuleb kohuslaste määramine tänase olukorraga võrreldes muuta läbipaistvamaks ja selgemaks, pidades silmas nii energiatarbimise tõhustamise eesmärki, aga ka vajadust hoida nii riigi kui ettevõtete halduskoormus minimaalsel tasemel. Näeme auditikohustuse määramisel vajadust täiendava paindlikkuse järele, lubades liikmesriikidel ise määrata täpsemad indikaatorid, mille alusel ettevõtted kohustuse alla kuuluksid – olgu selleks kas ettevõtete energiatarbimine, energiakulud või kohustuse määramine kindlat liiki tarbimise põhjal. Eesti näitel sobiks ennekõike auditi kohustuse määramine elektri- ja gaasitarbimise põhjal, kuna seda toetavad juba tänased digi- ja andmekorjesüsteemid.

5. Eelistame kohustuse seadmist iga-aastaselt renoveerida 3% hoonete köetavast netopinnast avaliku sektori asemel valitsussektori hoonetele. Peame vajalikuks renoveerimise eesmärgi täitmisel tagada täiendav paindlikkus ennekõike eelnevate aastate eesmärgist suuremat renoveerimise mahtu kanda edasi järgnevate aastate eesmärkide täitmiseks ja võtta renoveerimise mahu arvestusse ka kasutusest väljaviidavate hoonete põrandapind. Samuti soovime paindlikkust ajaloolistele hoonetele energiatõhususe nõuete seadmisel, eesmärgiga säilitada nende kultuuriväärtus.

Selgitus: Energiatõhususe direktiiv muudatusettepanek kohustab tervet avalikku sektorit renoveerima igal aastal 3% avaliku sektori hoonete köetavast netopinnast liginullenergia hoone nõuetele vastavaks (kohustus laiendatakse keskvalitsuselt kogu avalikule sektorile).

Avaliku sektori defineerimisel on direktiivi ettepanekus viidatud riigihangete direktiivile 2014/24/EL (avaliku sektori hankijad⁴⁴). Avaliku sektori hankija määratleb ka riigihangete seaduse paragrahv 5⁴⁵. Eestis on avalik sektor jagatud kaheks – valitsussektor ja muu avalik sektor⁴⁶. Valitsussektor jaguneb veel omakorda kolmeks - keskvalitsus, kohalikud omavalitsused ja sotsiaalkindlustusfondid⁴⁷.

Riigikontrolli aruandes⁴⁸ on 2018. aastal keskvalitsuse hoonete rekonstrueerimise kohustuse täitjana toodud välja 46 keskvalitsuse asutust. Rahandusministeeriumi veebis avalikult kättesaadav nimekiri⁴⁹ avaliku sektorite asutustest haldusalade kaupa koondab 2 658 avaliku sektori asutust. Võttes aluseks Rahandusministeeriumi veebis kättesaadava nimekirja, suureneb direktiivi ettepaneku põhjal hoonete rekonstrueerimise kohustuse alla kuuluvate asutuste

⁴³ Sarnaselt keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteemile (EMAS). Komisjoni otsus (EL) 2017/2285 - <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2017/2285/oj?locale=et>

⁴⁴ Avaliku sektori hankijad - riik, piirkondlikud või kohalikud omavalitsused, avalik-õiguslikud isikud, ühe või mitme sellise omavalitsuse või avalik-õigusliku isiku moodustatud ühendused direktiivi 2014/24/EU art 2 tähenduses.

⁴⁵ <https://www.riigiteataja.ee/akt/108072020008?leiaKehtiv#para5>

⁴⁶ Riigihaldus, Rahandusministeerium - <https://www.rahandusministeerium.ee/et/riigihaldus>

⁴⁷ Avaliku sektori hõive ja selle dünaamika Eestis ja teistes OECD riikides – Liia Pajusaar, Sisekaitseakadeemia, https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/1426/2017_Pajusaar%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁴⁸ „Avaliku sektori hoonete energiatõhusus Kui energiatõhusad on avaliku sektori hooned?“ - Riigikontrolli aruanne Riigikogule, Tallinn, 24. mai 2018

⁴⁹ <https://www.rahandusministeerium.ee/et/riigihaldus>

nimekiri 46-lt 2658-le, ehk 58 korda. Seevastu ei oma paljud asutused hooneid vaid asuvad üüripinnal, mistõttu tegelik mõjutatud asutuste nimekiri on väiksem.

Rekonstrueerimise kohustust laiendatakse kõigile köetavatele hoonetele, võttes välja senised erandid kultuurimälestistele ja riigikaitse objektidele. Rekonstrueerimise kohustuse alla kuuluvad eelnõu kohaselt ka kohalike omavalitsuste hooned, mida hoonete rekonstrueerimise pikaajalise strateegia⁵⁰ kohaselt on aastaks 2050, vaja renoveerida ligikaudu 4 mln m². Arvestades lisaks kultuurimälestisi ja muu avaliku sektori hooneid, suureneb renoveerimise uue kohustuse prognoositav maht veelgi. Oluline on siinkohal märkida seda, et seades renoveerimise baasiks 2024. aasta hooned, mis ei vasta liginullenergiahoonete nõuetele, tuleb 2030. aastaks liginullenergiahoone nõuetele vastavaks renoveerida 21% hoonete pinnast ja 2050. aastaks 81% hoonete pinnast, mis jätab riigile otsustusvabaduse ise valida hooned, mis eesmärgi täitmisse panustavad (näiteks on võimalik mitterenoveeritava 19% pinna sisse arvata kultuurimälestised ning jätta need liginullenergia standardile vastavaks renoveerimata). Samuti mõjub kohustuse täitmist asjaolu, et kohustuse alla kuuluvad hooned, mis ei vasta 2024. aastal renoveeritava hoone liginullenergia nõuetele, nõuetele vastavad hooned saab nimekirjast välja arvata. Eesti näitel on kulutõhus liginullenergiahoone renoveerimisel energiaklass C, mistõttu näeme, et direktiivi muudatus ei tohiks tuua kaasa täiendust täna kehtivatele renoveerimise nõuetele⁵¹. Kuna liginullenergiahoone määratlemine on plaanitud kliimapaketi järgmises etapis, siis pole tänasel päeval kindlalt teada, kuidas mõiste hoonete energiatõhususe direktiivis (EPBD) lõplikult määratletakse. Keskne ülevaade kogu avaliku sektori (sh valitsussektor ja muu avalik sektor) hooneportfelist puudub, mistõttu pole võimalik täpselt hinnata, kui suureks võib hoonete renoveerimise kohustuse alla kuuluvate hoonete pörandapind kujuneda. Piiritledes kohustust üksnes valitsussektori hoonetele, võib renoveerimise kohustuse alla kuuluv pörandapind suureneda ligikaudu 6 korda.

Eelistame kohustuse seadmist iga-aastaselt renoveerida 3% köetavate hoonete netopinnast avalikult sektorilt kitsamalt valitsussektori hoonetele. Peame vajalikuks renoveerimise eesmärgi täitmisel tagada täiendav paindlikkus nt eelnevate aastate eesmärgist suuremat renoveerimise mahtu kanda edasi järgnevate aastate eesmärkide täitmiseks ja võtta renoveerimise mahu arvestusse ka kasutusest väljaviidavate hoonete pörandapind. Enamike renoveerimist vajavate hoonete puhul on tegemist haridus-, teadus- ja huviasutuste hoonetega, büroohoonetega, haiglatega ja kaitseväge ning sotsiaalvaldkonna eluhoonetega. 2014-2020. aastatel täitis Eesti 3% keskvalitsuse hoonete renoveerimise kohustuse, ka kohalike omavalitsuste renoveerimise maht ületas 3% määra. Siiski näeme, et täna plaanitud toetusmeetmed pole piisavad 2024. - 2030. aastatel sihttaseme täitmiseks ning suure tõenäosusega on vajadus kaasata täiendavat rahastust või töötada välja muid meetmeid avaliku sektori hoonete renoveerimise kiirendamiseks. Võttes ligikaudseks eelduseks hoonete rekonstrueerimise pikaajalise strateegia põhjal, et keskvalitsuse omandis olevatest köetavate hoonete pinnast vajab renoveerimist kokku 0,9 mln m² (tegelik pind on suurem) ja kohalike omavalitsuste omandis olevatest köetavate hoonete pinnast 4 mln m² on vaja keskvalitsuse hoonete renoveerimisse nn 3% kriteeriumi täitmiseks suunata 2024. - 2030. perioodil rahastust ca 113 mln € ja kohalike omavalitsuste omandis olevate hoonete rekonstrueerimiseks 504 mln €. Prognoositav rahastus Euroopa Liidu fondidest ja heitetasudest katab rahastusvajaduse eeldatavasti 36% ulatuses. Võttes arvestusse lisaks ka muinsuskaitse all olevad hooned,

⁵⁰ Hoonete rekonstrueerimise pikaajaline strateegia –

https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/ee_ltrs_2020.pdf

⁵¹ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ehitus- ja elamuosakonna hinnang

keskvalitsuse ettevõtete omandisse kuuluvad hooned ja renoveerimise hinna kasvu, suureneb renoveerimise rahastusvajadus veelgi. Renoveerimise vajadus tuleb katta asutuste Euroopa Liidu fondidest, heitetasudest ja/või riigi ning kohalike omavalitsuste eelarvetest, samuti on otstarbekas kaaluda laene jm tulevase energiakasutusega seotavaid finantsinstrumente.

Pooldame hoonete renoveerimise eesmärgi laiendamist ka ajaloolise väärtusega hoonetele, kuid oluline on sellistele hoonetele erisugused energiatõhususe nõuded seada, eesmärgiga säilitada nende ajastule kohane välimus (nt pole ajaloolise väärtusega hoonetel või hoonetes tihtilugu võimalik kasutada omatoodetud energiat). Ühetaolised nõuded kõigele ohustaks kultuuriväärtusega hoonete väljanägemist ning tingimuste paindlikkus on oluline ka seetõttu, et avalikul sektoril säiliks huvi nende hoonete rekonstrueerimise vastu ja vältimaks võimalikku müügisurvet, kus muinsuskaitse seadusest tulenev säilitamiskohustus lükatakse erasektorile. Kultuuriväärtusega hoonete hoidmine avaliku sektori kasutuses on ajalooline traditsioon ning selle jätkamine tagab neile ka avalikkuse juurdepääsu.

6. Eelistame kohustuse seadmist vähendada iga-aastaselt 1,7% energiatarbimist avaliku sektori asemel valitsussektori asutustele ja selle eesmärgi seadmist mittesiduvana, et lihtsustada energiatõhususe eesmärkide seiramist. Näeme vajadust täiendava paindlikkuse järele ennekõike määrata energia säästmise eesmärgi aluseks võetud energiatarbimine mitme aasta keskmise tarbimismahu alusel. Pooldame energiatõhususe nõuete arvestamist riigihangete läbiviimisel, kuid leiame, et antud nõuded peavad olema võimalikult lihtsalt ning üheselt mõistetavalt määratletud.

Selgitus: Energiatõhususe direktiiv muudatusettepanek kohustab avalikku sektorit vähendada iga aastal energiatarbimist⁵² 1,7% võrreldes baasaastaga (tegemist on uue eesmärgiga).

Avaliku sektori defineerimisel on viidatud riigihangete direktiivile 2014/24/EL (avaliku sektori hankijad⁵³). Avaliku sektori hankija määratleb ka riigihangete seaduse paragrahv 5⁵⁴.

Eestis on avalik sektor üldjoones jagatud kaheks – valitsussektor ja muu avalik sektor⁵⁵. Valitsussektor jaguneb veel omakorda kolmeks - keskvalitsus, kohalikud omavalitsused ja sotsiaalkindlustusfondid⁵⁶. Valitsussektor tarbib esialgsel hinnangul ca 2,1 TWh energiat⁵⁷, moodustades Eesti energia lõpptarbimisest ligikaudu 6%. Avaliku sektori energiatarbimisest ligikaudu 70-80% on tarbitud hoonetes (hoonete küte ja elekter, seadmete elekter) ja 20-30% on tarbitud transpordikütusena. Oluliselt tarbivad energiat haridusasutused, riigikaitse ja politsei, tervishoiuasutused, sotsiaaltoetuskandekandajad, tänavavalgustus, kultuuriasutused ja ühistransport. Lisaks lisandub juurde muu avalik sektor (riigi ja teiste valitsussektori liikmete

⁵² Sealhulgas transport, avalikud hooned, tervishoid, ruumiline planeerimine, veemajandus ja reoveepuhastus, kanalisatsioon ja veepuhastus, jäätmeäritlus, kaugküte ja -jahutus, energia jaotamine, tarnimine ja ladustamine, avalik valgustus, infrastruktuuri kavandamine.

⁵³ Avaliku sektori hankijad - riik, piirkondlikud või kohalikud omavalitsused, avalik-õiguslikud isikud, ühe või mitme sellise omavalitsuse või avalik-õigusliku isiku moodustatud ühendused direktiivi [2014/24/EU art 2](#) tähenduses.

⁵⁴ <https://www.riigiteataja.ee/akt/108072020008?leiaKehitv#para5>

⁵⁵ Riigihaldus, Rahandusministeerium - <https://www.rahandusministeerium.ee/et/riigihaldus>

⁵⁶ Avaliku sektori hõive ja selle dünaamika Eestis ja teistes OECD riikides – Liia Pajusaar, Sisekaitseakadeemia, https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/1426/2017_Pajusaar%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁵⁷ Tuletatud eeldatavate keskmiste energiahindade (Statistikaameti info) ja avaliku sektori energiakulude (Rahandusministeeriumi info)

osalusega kaupu ning teenuseid tootvad avaliku sektori ettevõtted⁵⁸, kokku 202 ettevõtet) energia tarbimine. Oluliste tarbijatena saab välja tuua transporditeenuste, majutuse, aga ka muude teenuste osutajad (veevarustus, soojus/jahutus, energeetika). Kui kohustus igal aastal vähendada valiku sektori energiatarbimist 1,7% kohaldub riigile alates 2024. aastast, tähendab see, et 2030. aastal peab avaliku sektori energiatarbimine olema vähenenud 11,9% ja 2050. aastaks 45,9%. Komisjoni ettepaneku kohaselt võiksid liikmesriigid kohustuste täitmiseks luua avaliku sektori asutuste andmebaasi, mis hõlmaks ka nende aastast energiatarbimist⁵⁹.

Avaliku sektori roll energiatõhususe valdkonnas on oluline. Avalikul sektoril on võimalus piloteerida ja teostada nutikaid energiatõhususe lahendusi ja võtta energijuhtimisel kasutusele digilahendused. Avaliku sektori poolt ellu viidud lahendused ja innovaatiliste energiatõhususe lepingute ning rahastusmodelite rakendamine võib erasektoris avaliku sektori eeskujul rakendada parimaid ja kulutõhusamaid lahendusi.

Eelistame eesmärki vähendada avalikus sektoris energiatarbimist iga-aastaselt 1,7% seadmist soovituslikuna. Näeme kohustuse täitmisel vajadust täiendava paindlikkuse järele. Näiteks kehtestades üleminekuperioodi riigisiseste andmekorje ja digiplatvormide välja arendamiseks võimaldada riikidele üleminekuaega, mis võimaldaks kohustuse täitmisel võtta kasutusele digilahendused, seeläbi välistades ebamõistlikku töökoormuse kasvamist. Samuti peame otstarbekaks välistada lahendused, mille korral enne digisüsteemide kasutuselevõttu tuleks uut mahukat seire- ja aruandluskohustust täita nõ kärsitsi (st väga töömahukalt ja kulukalt) ning peame vajalikuks ülemineku ajakava leppida kokku selliselt, et uuele aruandluskohustusele üleminek arvestaks usaldusväärsete ja töökindlate digilahenduste kasutuselevõtu ajaga. Samuti näeme ühe olulise paindlikkuse vajadusena määrata energia säästmise eesmärgi aluseks võetud energiatarbimine mitme aasta keskmise tarbimismahu alusel ning paindlikkust säästukohustuse jaotus aastate lõikes liikmesriikidel ise määrata või arvestada mitmeaastaste perioodide keskmisena (on aastaid, kus energiatarbimine langeb rohkem ja mõnel aastal jällegi vähemal määral) eeldusel, et 2030. aastaks saavutatakse lõppeesmärk. Avalikule sektorile tarbimise kohustusliku ülemmäära seadmisel näeme selle võimaliku negatiivset mõju avaliku sektori teenuste kvaliteedile, juhuks kui teenuste osutamiseks vajaminevat energiatarbimist tuleks energia säästmise eesmärgi vaates ebamõistlikult piirata (pidades mh silmas järkjärgulist üleminekut avalike teenuste digilahenduste kaudu osutamisele, mis võib nendega seotud energiatarvet esialgu lühiajaliselt ka suurendada). Samuti võib eesmärgi sellisel viisil seadmine avalikule sektorile panna piirid ette uute teenuste või ettevõtluse turul osalemisele ja suunata avalikku sektorit sihttasemetele saavutamiseks hooneid erastama ning teenuseid erasektorilt sisse ostma, mis aga ei pruugi olla ei kulutõhus ega aidata kaasa energiatõhususe edendamisele ja kasvuhoonegaaside heite vähendamisele. Oluline on avalikus sektoris energiatarbimist seirata, kuid näeme, et avaliku sektori rekonstrueerimise ja tõhusate riigihangete nõuded katavad ära juba 70-80% avaliku sektori energiatarbimisest. Energia säästmise kohustus avalikule sektorile toob kaasa täiendava töökoormuse avaliku sektori energiasäästu meetmete aruandlusvajaduse näol. Eelistame direktiivis avaliku sektori defineerimist kitsamas tähenduses, keskendudes eelkõige valitsussektorile. Avaliku sektori kitsam määratlemine muudab nii keskvalitsuse kui

58 Avaliku sektori hõive ja selle dünaamika Eestis ja teistes OECD riikides – Liia Pajusaar, Sisekaitseakadeemia, https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/1426/2017_Pajusaar%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y

59 Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV, milles käsitletakse energiatõhusust (uuesti sõnastatud) – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0558&from=EN>

ka kohalike omavalitsuste tasandil eesmärkide täitjate piiritlemise ning energiatarbimise mõõtmise hõlpsamini hallatavaks.

Energiatõhususe direktiivi muudatusest peale kohustab rakendama avaliku sektori riigihangetes energiatõhususe nõudeid alates paika pandud maksumuse piiridest⁶⁰ (kohustus pannakse kogu avalikule sektori⁶¹ ja võrgustikusektori hankijatele⁶²).

Pooldame energiatõhususe nõuete arvestamist kõrge maksumusega riigihangete läbiviimisel. Avaliku sektori hangetes energiatõhususe arvestamine toob eeldatavasti vähemalt mõneks ajaks kaasa hangete potentsiaalse kallinemise, läbiviimise keerukuse ja töökoormuse kasvu. Selle leevendamiseks näeme vajadust nii Euroopa Komisjoni kui riigi poolt välja töötada üheselt mõistetavaid juhiseid, indikaatoreid ja meetodikaid energiatõhususe tingimuste ja kriteeriumite seadmiseks riigihangetes, nõustada avaliku sektori ning võrgustikusektori hankijaid täiendavate kriteeriumide kasutuselevõtul ning levitada häid kogemusi ja praktikaid. Samas toob senisest oluliselt suuremale arvule asutustele uue kohustuse seadmine kaasa vajaduse nii nende asutuste kui hankijate koolitamiseks ja nõustamiseks.

7. Energiasäästukohustuse täitmisel on vaja luua täiendav paindlikkus energiasäästu arvutamisel ja vältida lisanduvate nõuete kehtestamist energiasäästu arvestamisele. Riikliku energiasäästu kohustuse ligi kahekordne tõus 2024. aastast on Eesti jaoks liiga ambitsioonikas ja selle täitmine pole välja pakutud ajaraamis teostatav, mistõttu

⁶⁰ Energiatõhususe nõuetega tuleb arvestada riigihangetes, mis ületavad järgnevat lävendit:

2014/23/EL alusel Kontsessioonilepingu maksumus ületab 5 350 000 € (2014/23/EL art 8);

2014/24/EL art 4 alusel:

- 5 350 000 eurot ◀ ehitustööde riigihankelepingute puhul;
- 139 000 eurot ◀ keskvalitsusasutuste sõlmitavate asjade ja teenuste valiku riigihankelepingute puhul ning selliste asutuste korraldatavate ideekonkursside puhul; riigikaitse valdkonna avaliku sektori hankijate sõlmitud asjade riigihankelepingute puhul kohaldatakse seda üksnes selliste lepingute suhtes, mis hõlmavad III lisas loetletud tooteid;
- 214 000 eurot ◀ keskvalitsusest madalama tasandi hankijate sõlmitavate asjade ja teenuste riigihankelepingute puhul ning selliste avaliku sektori hankijate korraldatavate ideekonkursside puhul. See piirmäär kehtib ka riigikaitse valdkonnas tegutsevate keskvalitsusasutuste sõlmitavate asjade riigihankelepingute puhul, kui need lepingud hõlmavad III lisas loetlemata tooteid;
- 750 000 eurot XIV lisas loetletud sotsiaalteenuste ja muude eriteenuste riigihankelepingute puhul.

2014/25/EL art 15 alusel:

- 428 000 eurot ◀ asjade ja teenuste hankelepingute ning ideekonkursside puhul;
- 5 350 000 eurot ◀ ehitustööde hankelepingute puhul;
- 1 000 000 eurot XVII lisas loetletud sotsiaalteenuste ja muude eriteenuste hankelepingute puhul.

⁶¹ Avaliku sektori hankijad - riik, piirkondlikud või kohalikud omavalitsused, avalik-õiguslikud isikud, ühe või mitme sellise omavalitsuse või avalik-õigusliku isiku moodustatud ühendused ([2014/24/EU art 2](#)).

⁶² Võrgustiku sektori hankijad – võrgustiku sektori hankijad, nagu on määratletud direktiivides 2014/23/EL, 2014/24/EL ja 2014/25/EL. Riigihangete seaduses on võrgustikusektori hankija kirjeldatud järgmiselt:

Võrgustikusektori hankija on tegutsemisel võrgustikusektoris:

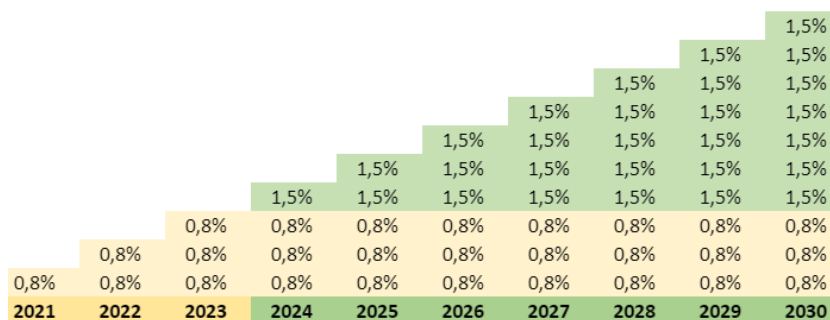
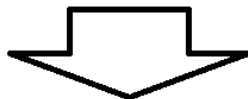
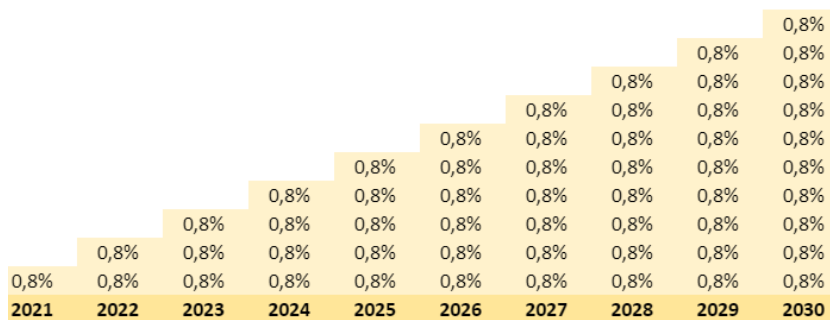
- 1) avaliku sektori hankija;
- 2) isik, kellele on õigusakti, haldusakti või halduslepinguga antud eri- või ainuõigus tegutseda võrgustikusektoris, mille tulemusel on selles valdkonnas tegutsemine teistel isikutel oluliselt piiratud;
- 3) äriühing, mille osa- või aktsiakapitalist rohkem kui poolt omavad või mille aktsiate või osadega esindatud häälest rohkem kui poolt valitsevad või mille juhatuse või nõukogu liikmetest rohkem kui poole määravad otseselt või kaudselt avaliku sektori hankijad või avaliku sektori hankijad koos mõne muu Euroopa Liidu liikmesriigi asjaomaste isikutega.

pooldame energiasäästukohustuse tõusu alates 2028. aastast või selle järk-järgulist kasvamist alates 2024. aastast, võimaldades riigile üleminekuaega täiendavate meetmete ja energiasäästusüsteemi väljatöötamiseks. Peame oluliseks võimaldada varasemalt rakendatud meetmete energiasäästu arvestada hilisematel perioodide kohustuse täitmiseks.

Selgitus: Energiasäästukohustuse eesmärk on liikmesriike suunata töötama välja ja rakendama täiendavaid energiatõhusust ja -säästmist edendavaid meetmeid ning suunata lõpptarbijaid lisaks Euroopa Liidu nõuetele või tarbija enda tegevusele täiendavalt energiatarbimist tõhustama ja säästma. Eesti on seni oma eesmärgi täitnud põhiliselt läbi täiendava energiamaksustamise. Lisaks energiamaksustamisele on rakendatud ka toetusmeetmeid nagu korterelamute renoveerimine ja tööstuste ressursitõhususse investeerimine. Energiasäästukohustuse täitmisel saab arvesse võtta ainult täiendavalt riigi sekkumise tulemusel saavutatud energiasäästu. Kohustuse eesmärk on riiki suunama toetusrahastust ennekõike energiatõhususe meetmetesse, mistõttu jäävad tahaplaanile muud meetmed, mis kliimaeesmärke samuti täidavad. Näiteks pole energiasäästukohustuse täitmisel võtta arvesse biokütuste kasutamist edendavaid meetmeid, kuna selliste meetmete puhul energiatarbimine reeglina suureneb. Samuti on kohustuse eesmärk suunata riiki tarbijate teadlikkust tõstma, täiendavaid energiamaksusid seadma ja täiendavaid energiatõhususe nõudeid kõikides sektorites rakendama. Energiasäästukohustus vähendab suurel määral riigi paindlikkust ise valida parimad viisid kliimanetraalsuse saavutamiseks, kuna kohustab riiki teostama tegevusi eelkõige kitsastes valdkondades.

Direktiivi muudatusettepanek tõstab riigi energiasäästukohustuse eesmärgi, mis tõuseks perioodil 1. jaanuar 2024 – 31. detsember 2030, 0,8%-lt aastas 1,5%-le aastas ehk perioodil 2021-2030, tõuseb kohustus 14 767 GWh-lt 21 446 GWh-le. Perioodil 2021-2030, peab liikmesriigi tegevuse tulemusena energia kogu lõpptarbimine vähenema või selle kasvu ära hoidma 8% (kumulatiivselt 44%) asemel summaarselt vähemalt 12,9% (kumulatiivselt 63,6%).

Energiasäästu eesmärgi muutust visualiseerib allolev skeem:

Eeldatav saavutatav sääst täna teadaolevate tegevuste (sh täiendavate tegevuste ehk nn *with additional measures* stsenaarium) põhjal perioodil 2021-2030 on 10 688 GWh⁶³, mis moodustab uuest ambitsioonist 21 446 GWh-st 50%. Näeme, et tõusnud eesmärgi valguses tuleb Eestil suurel määral panustada täiendavate meetmete ja seiresüsteemide väljatöötamisse puudujääva 50% täitmiseks. Oluline on mainida, et Eestis pole varasemalt energiasäästukohustuse täitmiseks hinnatud transpordimeetmete mõju. Transpordimeetmete tulemusena saavutatud modaalnihke mõju energiatarbimisele ja säästu raporteerimisele on ennekõike keerukas hinnata, kuna arvesse võetavaid tegureid ja efekte on mitmeid (nt tagasilöögiefekt⁶⁴ ning kattuvus muude meetmete ja poliitikate mõjudega, tarbimise muutus seoses tarbija jõukuse kasvamisega või võrdluseks võetud alternatiivsete liikumisviiside säästlikkuse paranemine). Renoveerimise tulemusena saavutatud energiasäästule omab olulist mõju renoveerimise kallinemine, mille tulemusena tegelik energiasääst võib jääda perioodi lõpus väiksemaks.

Selleks, et täita 2021-2030 suurem energiasäästukohustus, on prognoosi kohaselt eeldatavasti vajalik energiasäästumeetmetesse suunata täiendavalt 2,6 mld €. Meetmeid on vajalik suunata renoveerimise toetamiseks, aga ka energiatõhususe investeeringutesse transpordis, tööstuses, põllumajanduses ning äri- ja avalikus sektoris, kuna need valdkonnad energiasäästukohustuse täitmisesse panustavad. Samuti on oluline tarbijate teadlikkuse tõstmine energia säästmise

⁶³ Tegemist on indikatiivse hinnanguga. Energiasäästu arvutamist mõjutavad teistes EL õigusaktides FF55 raames vastuvõetud muudatused ja tegelikud meetmete mõjud pärast nende rakendamist.

⁶⁴ tagasilöögiefekt - kui toote/teenuse suurenenud tõhusus ja sellega seotud kulude vähendamine toob kaasa selle suurenenud tarbimise, sest see on odavam. Nt. Säästlikuma sõiduki toomine võib tuua kaasa selle sõidukiga suuremal määral liikumise, mistõttu väheneb osaliselt saavutatud energiasäästu mõju. Tagasilöögiefekt võib olla ka kaudne, väljendudes tarbimise kaudu muudes valdkondades.

https://ec.europa.eu/environment/eussd/pdf/rebound_effect_report.pdf

võimalustest ja kaasnevatest hüvedest. Eesmärgi täitmine kitsalt läbi toetusmeetmete pole eeldatavasti teostatav ja vajalik võib olla kaaluda muid võimalusi nagu vabatahtlikud lepped⁶⁵ või energiatõhususkohustuste süsteem⁶⁶. Energiasäästukohustuse täitmiseks sh energiasäästu üksikmeetmetega, vabatahtlike lepingute ja energiatõhususkohustuste süsteemiga on teistes riikides välja töötatud eraldisesivad süsteemid ja määratud vastutavad ministeeriumite allasutused nt Soomes⁶⁷, Lätis⁶⁸ ja Leedus⁶⁹. Sellegipoolest ei piisa selliste süsteemide rakendamisest üksinda eesmärkide täitmiseks (Soome täidab vabatahtlike energiatõhususe lepingute süsteemiga näiteks ligikaudu 50% oma säästukohustusest). Eestis on seni energiasäästu ja raporteerimise eest vastutanud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi energeetika osakond meetmete eest vastutavate rakendusasutuste sisendi põhjal, kuid uue ambitsiooni, nõuete ning meetmete väljatöötamise ja energiatõhususe teadlikkuse valguses võib tekkida ka Eestis vajadus määrata energiasäästu eesmärgi täitmist koordineeriv asutus või asutused, mis läbi suureneb suurel määral Eestis avaliku sektori töökoormus. Seni pole Eestis olnud vajadust energiasäästu eesmärgi täitmisel täiendava ressursi kaasamist, kuna eesmärk on põhiliselt täidetud läbi maksumeetmete ja energiatõhususe toetusmeetmete, millest uue ambitsiooni valguses suure tõenäosusega enam ei piisa.

Eesti indikatiivne võimekus energiasäästu kohustust perioodil 2021-2030 täita:

Meetmed	Kumulatiivne sääst
Maksud ⁷⁰ , GWh	7 135,08 ⁷¹
Hooned, GWh	1 626,42
Transport, GWh	1 419,62
Muud, GWh	1 518,55
KOKKU, GWh	11 699,68

Direktiivi tänane ettepanek tõstab ambitsiooni ja raporteerimise mahtu, kuid ei paku välja täiendavat paindlikkust, mistõttu näeme energiasäästukohustuse täitmisel vajadust luua riikidele täiendav paindlikkus energiasäästu arvutada. Energiasäästumeetmete rakendamine ja energiasäästu mõjude avaldumine ning kumuleerumine võtab aega, mistõttu leiame, et

⁶⁵ Soome näitel hästi toimiv süsteem, kus turuosalised on vabatahtlikult võtnud eesmärgi energiat säästa ja seda raporteerida - <https://energiatohokkuussopimukset2017-2025.fi/en/>

⁶⁶ Energiatõhususkohustuste süsteem (EEOS) – riigid määravad kohustatud isikud energiatarnijate, energia-jaemüügiettevõtjate ja transpordikütusetarnijate või -jaemüüjate seast. Antud isikud on kohustatud iga-aastaselt täitma neile seatud energiasäästu eesmärki lõpptarbija juures või tegema sissemakseid energiatõhususe fondi.

(2019. aasta lõpu seisuga rakendasid Euroopas 16 riiki energiatõhususkohustuste süsteemi - <https://ensmov.eu/snapshot-of-alternative-measures-in-europe-article-7-ecd-as-of-end-2019/>)

⁶⁷ The Energy Authority - <https://energiavirasto.fi/energiatohokkuus>; Motiva Oy - https://www.motiva.fi/julkinen_sektori/energiatohokkuussopimukset

⁶⁸ State Construction Control Bureau - <https://www.bvkb.gov.lv/en/energy-efficiency>

⁶⁹ Lithuanian Energy Agency - <https://www.ena.lt/pazangos-igyvendinant-eve-tikslus-ataskaita/>

⁷⁰ Lähtutud on energiamaksustamise direktiivi 2003/96/EÜ muudatusettepanekuid energiamaksude miinimummäärade tõstmiseks. Arvestamata on jäetud võimalik mõju mis kaasneb energiatõhususe direktiivi muudatusettepanekuga väljapakutud täiendavate nõuetega maksumeetmetest energiasäästu arvutamisele, kuna selle mõju pole hinnatav – kui riik oma maksusüsteemi ajakohasena hoiab, on maksud piisava mõjuga energiasäästu arvutamiseks, kuid maksumeede mis ei arvesta tarbija maksuvõimekuse ajas kasvamisega ja energiatarbimise keskkonnamõjuga, ei pruugi olla piisavalt oluline ja täiendav energiasäästukohustuse täitmiseks.

⁷¹ Arvutused on arvestatud energiamaksustamise direktiivi miinimummäärade tõstmise plaani. Kui maksustamise miinimummäärased ei tõsteta, võib maksude täiendav panus eesmärgi täitmisesse olla ligikaudu 2000 GWh.

ambitsiooni tõstmine 2024. aastal on liiga järsk selle saavutamiseks. Pooldame ambitsiooni tõusu alates 2028. aastast, mille tulemusena jääb riigil aega uute meetmete ja skeemide välja ning sisse töötamiseks. Järgmise variandina eelistame ambitsiooni järk-järgulist kasvamist alates 2024. aastast (vt allolevas tabelis). Eesti näitel tähendab suurenev ambitsioon tänasest lähenemisest ja mõttemaailmast väljumist – eesmärgi täitmiseks võib olla vajalik energiatõhusus seada energiatarnijate ja -tarbijate kohustuseks, kuna ainuüksi toetustega eesmärgi täitmine pole tõenäoliselt võimalik. Energiatõhususe üheks suurimaks mõjutajaks on energia kõrge hind, mille energiatõhusust edendavat mõju energiasäästukohustuse täitmisel saab võtta arvesse juhul, kui riigi tegevuste tulemusel tõendatult tarbijate energiahind suureneb. Uute eesmärkide täitmiseks võib ühe lahendusena luua energiatõhususe tegevuste rahastamisele suunatud fondi, mille kaudu saaks rahastada energiatõhususe toetusi, laene ja käendusi hoonete ja tööstuse energiatõhususe investeringute elluviimiseks. Teiste riikide näitel rahastatakse sellist fondi täiendavast energiatõhususe maksust, energiatõhususkohustuste süsteemi või vabatahtlike lepingute süsteemis osalejatelt ja energia tarnijatelt ning müüjatelt. Sellise fondi loomine on üks võimalike võimalusi energiasäästukohustuse täitmiseks ning sellele peavad eelnema põhjalikud analüüsid⁷². Näiteks ollakse Eestis loomas elamuinvesteeringute fondi.

Erinevad alternatiivid ja nende mõjud energiasäästukohustusele:

Aastane kohustus	Kumulatiivne kohustus, %	Kumulatiivne kohustus, GWh	Eeldav lisakulu riigieelarvele, mld €⁷³
2021-2023: 0,8%/a 2024-2030: 1,5%/a	63,6%	21 446	2,6
2021-2027: 0,8%/a 2028-2030: 1,5%/a	48,2%	16 199	1,4
2021-2023: 0,8%/a 2024-2025: 1%/a 2026-2027: 1,2%/a 2028-2030: 1,5%/a	54,4%	18 279	1,8

Peame oluliseks võimaldada eelmistel perioodidel (2014-2020) teostatud üksikmeetmete mõju arvestada 2021-2030 perioodi energiasäästukohustuse täitmiseks, kui antud üksikmeetmed 2021-2030 perioodil mõju avaldavad. Näiteks hoonete renoveerimine on pikaajaline meede, mille tulemusena jätkub energiasääst kuni 30 aastat. Samuti näeme vajadust energiasäästu

⁷² Selle ja teiste lahenduste analüüsiks oleme esitanud Komisjonile taotluse TSI (*Technical Support Instrument*) meetmest.

⁷³ Eeldusel, et toetusmeetmete kõrval rakendatakse ka muid säästumeetmeid nagu energiatõhususkohustuste süsteem ja maksumeetmed. Mida suurem on seatud eesmärk, seda kallimaks osutub ühe ühiku säästu saavutamine.

täiendavuse nõude⁷⁴ leevendamiseks, et vähendada liikmesriikide halduskoormust (näiteks arvestada ainult Euroopa Liidu õigusaktide otsest mõju energiasäästukohustuse täitmisele, välistades kaudsete mõjude arvestamise vajaduse sh hoonete ja transpordi loodava heitkoguste süsteemi mõju välistamine kitsalt ainult maksumeetmete energiasäästu hindamisel). Me ei poolda energiasäästukohustuse täitmisel täiendava raporteerimiskohustuste ja energiasäästu arvestamise nõuete seadmist (sh maksumeetmete arvestamise täiendavad nõuded ja fossiilseid kütuseid kasutavate tehnoloogiate välistamine) energiasäästu arvutamisel. Energiakasutuse tõhustamine on ennekõike oluline valdkondades, kus kasutatakse fossiilseid kütuseid.

Eesti energia lõpptarbimine on Euroopa Liidu suurima tarbijaga võrreldes 74 korda väiksem ja moodustab Euroopa Liidu lõpptarbisest 0,3%⁷⁵. Sellegipoolest on liikmesriikidele võrdsetel alustel seatud energiasäästukohustuse täitmisel energiasäästu arvutamise, mõõtmise, raporteerimise ja tõendamise nõuded. Näeme, et sellisel viisil kõrge halduskoormusega nõuete seadmine pole proportsioonis eeldatava mõjuga. Oluline on väiksematele riikidele tagada erisused liigse raporteerimise ja halduskoormuse vältimiseks.

Leiame, et energiasäästu arvutamise ja meetodikate ümber on senimaani palju arusaamatust. Iga liikmesriik arvutab energiasäästu väga erinevalt. Lähenemiste ja meetodikate ühtlustamiseks peame vajalikuks Euroopa Komisjoni pool töötada välja valdkondlikud soovituslikud meetodikad ja lähenemised energiasäästu arvutamiseks sh energiasäästu arvutamiseks transpordi sektoris (mh millise meetodikaga saab arvestada modaalnihkest tulenevat energiasäästu jne).

8. Tõhusa kaugkütte- ja kaugjahutussüsteemi määratlus direktiivis peab võimaldama võrdsetel alustel nii taastuvenergia kui ka heitsoojuse kasutamist. Pooldame kütte- ja jahutustarne energiatõhususe suurendamise majandusliku teostatavuse hindamist rajatavas või oluliselt rekonstrueeritavas soojuselektrijaamas, tööstuskäitisel, teenindusrajatisel või andmekeskuses võimaldades ettevõtetal investeringute teostamisel kaaluda tõhusamaid alternatiive ja heitsoojuse kasutamist.

Selgitus: Direktiivi muudatusettepanek seab uued nõuded tõhusale kaugkütte- ja kaugjahutussüsteemile. Kaugkütte või -jahutussüsteem on tõhus, kui see vastab järgnevatele kriteeriumitele⁷⁶:

- kuni 31. detsembrini 2025: süsteem, milles kasutatakse vähemalt 50 % taastuvenergiat, 50 % heitsoojust, 75 % koostoodetud soojust või 50 % sellise energia ja soojuse kombinatsiooni;
- alates 1. jaanuarist 2026: süsteem, milles kasutatakse vähemalt 50 % taastuvenergiat, 50 % heitsoojust, 80 % suure tõhususega koostoodetud soojust või vähemalt sellise võrku mineva soojusenergia kombinatsiooni, milles taastuvenergia osakaal on vähemalt

⁷⁴ Täiendav sääst - sääst mis on saadud lisaks säästule, mis oleks saadud igal juhul ilma kohustatud, osalevate või volitatud isikute tegevuseta või avaliku sektori rakendusasutuste tööta. Et teha kindlaks, milline sääst on täiendav sääst, hindavad liikmesriigid, kuidas energiatarbimine ja nõudlus muutuks, kui kõnealust poliitikameedet ei võetaks, võttes arvesse vähemalt järgmisi tegureid: energiatarbimise suundumused, tarbijate käitumise muutumine, tehnika areng ning muudest liidu ja liikmesriigi tasandil võetud meetmetest tulenevad muutused. - <https://op.europa.eu/et/publication-detail/-/publication/f7ef7d75-f953-11e9-8c1f-01aa75ed71a1>

⁷⁵ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrg_bal_c/default/table?lang=en

⁷⁶ Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV, milles käsitletakse energiatõhusust (uuesti sõnastatud) artikkel 24 – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0558&from=EN>

5 % ja taastuenergia, heitsoojuse või suure tõhususega koostoodetud soojuse osakaal kokku on vähemalt 50 %;

- alates 1. jaanuarist 2035: süsteem, milles kasutatakse vähemalt 50 % taastuenergiat ja heitsoojust, milles taastuenergia osakaal on vähemalt 20 %;
- alates 1. jaanuarist 2045: süsteem, milles kasutatakse vähemalt 75 % taastuenergiat ja heitsoojust, milles taastuenergia osakaal on vähemalt 40 %;
- alates 1. jaanuarist 2050: süsteem, milles kasutatakse ainult taastuenergiat ja heitsoojust, milles taastuenergia osakaal on vähemalt 60 %.

Kaugkütte- ja jahutussüsteemi olulisel uuendamisel peab uus süsteem vastama kehtivatele nõuetele. Nõuetele mittevastava süsteemi, mille koguvõimsus ületab 5 MW, käitajad on kohustatud iga viie aasta tagant koostama primaarenergia tõhususe ja taastuenergia kava, millega seatakse meetmed tõhusa kaugkütte- ja kaugjahutussüsteemi kriteeriumite täitmiseks. Kava kiidab heaks pädev asutus. Eesti näitel näeme, et tõhusa kaugkütte või -jahutussüsteemi taastuenergia nõuded on sobivad, kuid leiame, et tõhusa kaugkütte- ja kaugjahutussüsteemi määratlus peab võimaldama nii taastuenergiat kui heitsoojust kasutada samadel alustel, ega seadma heitsoojuse kasutamisele piiranguid. Direktiiviga välja pakutud määratlus eristab taastuenergiat ja heitsoojust, piirates oluliselt heitsoojuse kasutamise võimalusi. Leiame, et protsessides, kus jääb heitsoojust üle piisavas mahus selle kaugkütte- või jahutusvõrku suunamiseks, peab olema selle heitsoojuse kasutamine eelistatud esmajärgus, välistades olukorra, kus nt tööstusprotsessis üle jääv heitsoojus suunatakse õhku ja soojusnõudlus tagatakse taastuenergia täiendava mittevajaliku toodanguga. Leiame, et energiatõhususe võtmes on ennekõike oluline taaskasutada üle jäävat energiat ja seejärel alles täiendavat taastuenergiat toota.

Teise olulise muudatusena vähendab direktiivi muudatus kütte- ja jahutustarne energiatõhususe suurendamise majandusliku teostatavuse hindamiseks läbiviidavate kulude-tulude analüüsi kohustuse soojuselektrijaamade ja tööstuskäitiste puhul allapoole (senise 20 MW pealt tasemele 5 MW). Lisaks on tulude-kulude analüüs kohustuslikuks muudetud teenindusrajatistele (5 MW) ja andmekeskustele (1 MW). Täna on keeruline hinnata kohustustega kaasnevat mõju sh halduskoormuse kasvu, kuna selleks on vajalik läbi viia detailsem analüüs.

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium tellis analüüsi “Heitsoojuse ja heitjahutuse kasutamise võimalused kütte- ja/või jahutus sektoris ning Eesti tõhusa kaugkütte ja -jahutuse potentsiaali hindamine”, mille tulemusena leiti, et Eestis on suures koguses heitsoojuse potentsiaali rakendama nii ettevõtete, aga ka kodutarbijate tasandil. Analüüs tõdes ka, et suurt heitsoojuse potentsiaali omavad Eestis reoveepuhastusjaamad, andmekeskused ja suitsugaaside kondenseerimine. Potentsiaali nähti ka madalatemperatuurilise kaugkütte piirkondade väljaarendamisel. Nende lahenduste rakendamise tulemusena suureneb kaugkütte- ja jahutussüsteemide energiatõhusus, kliimamõju ning on tagatud konkurentsivõimeline soojuse ning jahutuse hind. Reoveepuhastusjaamade ja andmekeskuste heitsoojuse kasutamise lahendused on uuringu tulemsutel lühiajaliselt tasuvad. Heitsoojuse investeeringute lühiajalist tasuvust mõjutab suurel määral kaugkütte- ja jahutusvõrgu lähedus heitsoojuse allikale, kuna täiendava võrgu rajamine on kulukas.⁷⁷

⁷⁷ „Heitsoojuse ja heitjahutuse kasutamise võimalused kütte- ja/või jahutus sektoris ning Eesti tõhusa kaugkütte ja -jahutuse potentsiaali hindamine“ - https://mkm.ee/sites/default/files/heitsoojuse_ja_jahutuse_analuus.zip

Toetame kulude-tulude analüüsi läbiviimist. Toetame võimalust teha kulude-tulude analüüsi asemel tööstuskäitisele, teenindusrajatisele või andmekeskusele energiaaudit, kuna seeläbi on ettevõttele tagatud suurem paindlikkus kohustuste täitmiseks.

9. Leiname, et riigikaitsele objektidele tuleb võimaldada energiatõhususe kohustuste täitmisel seada erisused, ennekõike hoonete rekonstrueerimise kohustuse täitmisel ning andmekeskuste informatsiooni raporteerimisel ja avalikustamisel.

Selgitus: Energiatõhususe direktiivi ettepanek võtab avaliku sektori hoonete rekonstrueerimise kohustusest välja seni kehtinud erisuse võimalused riigikaitsele hoonetele. Teeme ettepaneku säilitada direktiivis siiski võimalus välistada kohustusest riigikaitse objektid, mida tavakasutuses (hooned, mida kasutatakse elamiseks, büroona, söökladena või õppehoonetena) ei kasutata. Peame sellise erandi säilitamist oluliseks, kuna nende hoonete otstarve on spetsiifiline ning neile pole võimalik seada üldiseid energiatõhususe nõudeid.

Direktiiv ettepanek kohustab kõiki riigi territooriumil asuvaid märkimisväärse energiatarbimisega andmekeskuseid iga-aastaselt esitama riigile ja tegema avalikult kättesaadavaks järgmise info:

- andmekeskuse nimi; andmekeskuse omaniku ja haldajate nimed; omavalitsusüksus, kus andmekeskus asub;
- andmekeskuse põrandapindala; paigaldatud võimsus; aastas sissetulev ja väljaminev andmehulk; andmekeskuses säilitatavate ja töödeldavate andmete hulk;
- andmekeskuse toimimise tulemuslikkus viimasel täiskalendriaastal vastavalt peamistele tulemusnäitajatele, muu hulgas energiatarbimise, võimsuse kasutamise, temperatuuri seadepunktide, heitsoojuse kasutamise, veekasutuse ja taastuvenergia kasutuse kohta.

Riik raporteerib kogutud andmed Euroopa Komisjonile.

Näeme vajadust paindlikkuse järele, seada riigikaitse ja elutähtsate teenuste osutamiseks olulistele andmekeskustele erisused raporteerimise kohustuse täitmisel. Andmekeskuste kohta informatsiooni raporteerimisel on ühe kohustusena raporteerida andmekeskuse asukohta kohaliku omavalitsuse tasandil. Näeme, et selline lähenemine loob võimalused teostada sihitud rünnakuid selliste objektide vastu.

Arvamuse saamine ja kooskõlastamine

Sisendit küsiti Haridus- ja Teadusministeeriumilt, Justiitsministeeriumilt, Kaitseministeeriumilt, Keskkonnaministeeriumilt, Kultuuriministeeriumilt, Maaeluministeeriumilt, Rahandusministeeriumilt, Siseministeeriumilt, Sotsiaalministeeriumilt ja Välisministeeriumilt. Eelnõu ettepanek saadeti ka arvamuse saamiseks lisas 1 loetletud asutustele ja organisatsioonidele. Laekunud arvamused seisukohtade kujundamiseks ja nendega arvestamine on esitatud seletuskirja lisas 2 kaasamise tabelis.